

שגשג דברים ל נצבים אונקלוס  
 ששי' א' פי המצוה הזאת אשר אנכי  
 מצוה היום לאתפלאות הוא מצוה ולא  
 רחקה הוא: י לא בשמים הוא לאמר  
 מי יעלה עלנו השמימה ויפקח לנו  
 וישמענו אתה ונשמעך: י וְלֹא יִשְׁמָעֶנּוּ אֶתְּךָ

לקט בודר

שקמית גאולה לעמו לא שיר בעמו ומחל וזה לא די  
 לבינו דרך האשון, וגם דרך השני לצדו לא די, כי בשלמא  
 שם ברמי' הקב"ה מדבר ויכול לבחור על עמו שקיעין  
 גלות הוא בחוץ, משאי"ל כל מה המדבר ואין לו למד  
 שיש דבר קשה לפני יצחק (ג"א): ו' כבר אמרנו כמה  
 פעמים שאין בחינת פלא כי מוריות, וכל מקום שזכר משה  
 זו (אפילו במקום שענינה גם ומופת) פירשה ענין כסוי  
 העלמה הצדלה ופירשה, שאם הוא דבר לעלמה מהבטח כי אדם הכי הוא נמוסה מופרש ומויבל ממנו, וזהו כל חממה מה  
 שפירש"י בחינה ומרד פלאים ירומה נפלאה פלאים הרבה, כי היינו כך וענינם אחד כמו שאמרנו: ו' פסוק הוא בליוז  
 מי י"ג פניהם מבטח בטמון (דע"י): ח' פי אפילו הרבה בשמים אינה נמנעת ושאלת ממך, שהלא היפה בשמים ורבינו  
 משה יוד אשה לקחה ממס, אבל עמה אפילו אמתלא ומיין זה אין לך (ג"א), שאלי"ל מה זה אומר להם שאינה בשמים, ובי  
 הם לא ידעו שלא בשמים הוא, וכן הוא לפון הפסקתה, לאמר מי יעלה לנו השמים הא הם הימה בשמים ויכולים אדם  
 לעלות היה עליהם לעלות עב"ל והכחזב אומר ויקחה לנו ורבינו שיעה לומר ולמדה, משום שאין קיחה זו קיחה בשמים,

אור החיים

הכוללת כלומרם והחוקך וגו' וישב לשב וגו':  
 יא. כי המלוה וגו' אשר אלכי מלך וגו'. לרדך  
 לדעת אומרנו יוסי"י, עוד אומרנו לא  
 נפלאה וגו' ולא רחוקה הלא בכלל ההפלה היא  
 הכרחקתה, עוד אומרנו ולא מעבר לים וגו'  
 בשלמא אומרנו לא בשמים היא דבר נמנע מהבטח  
 כי מי יעלה השמימה אבל מעבר לים הלא אינו  
 יעברו ויקחוה כגם שתחיה צאי היא כרוקוס  
 מחד, ואולי שזכרון הכחזב לצ' פרעו המניעה, כי  
 מלך השגת ידעת הכורה עלמה, ופניה מלך קיום  
 מלוויה"י, כנגד מניעת ידעת הכורה אחר לא  
 נפלאה היא וגו' ויחזר ופירש מה היא ההפלה מניעת  
 אור בודר  
 כנגד מהה, אמה עשית לנו בשמים, גם ה' יעשה בשמה רבון כנגד מי ומחוי. ע"ג הלא זה י"ח ענה עליה אומר. ע"ד  
 שפי מניח נפלאה מונבל, שאינו יכול להשיג, ואם היא רחוקה, ואם היא מופלאה, ואי"ל אדם שאינו מופלאה גם אינו רחוקה.  
 ויחזר הוא. ע"ד פי הנה שלמד ידע מה לקיים, אבל אינו כפיק הסג י"ד. ע"ג ולדכיתו הסמרון הוא נעבר הים שאינו יכול  
 לעשות, והי"ל מי יעבר לנו וגו' לעשות אומר. ע"ג פי אחר הלשון עצמו שאמר במניעת השגתה דרך אגב.

אונקלוס

מקבא קימא הוא קמימר מן  
 יעבר לוא עקבא קימא ויסב  
 קימא וישמענו אתה ונשמעך:  
 יי ארי קרוב קד פתגמא קבא  
 פומיק ובלקב קמימבדי: יו סו  
 דיקבית בקבא קימא דין ית סו  
 ונת סבכתא ונת מותא ונת פישא:  
 יז סו רי אגא ספקרד קימא דין  
 קמרתם ית יי אלקה קמה  
 בארין דקבא קבמות וקמטר  
 פקודיה וקמודי ודיעודי ותיי  
 והסגי ויברכבו יי אלקה בארעא  
 די אית עלף קמסן קמורתה:  
 יי ואם יפני קבא קימא הקב  
 והסעי והסגיד קמעות עממא

דברים ל נצבים

שגשג דברים ל נצבים אונקלוס  
 קים הוא לאמר מי יעבר עלנו אלעבר  
 הים ויפקח לנו וישמענו אתה  
 ונשמעך: יי פיקרוב אלקה דקבר  
 מאר בפיק ובלקב קעשתה: יו שביע  
 מפטר רביע כשון מחובין יו ראה נתמי  
 לפנויה היום את החיים ואת הפזוב  
 ואת הפזות ואת הרע: יו אשר אנכי  
 מצוה היום לאתקב אתה ואלהך  
 לקבת פדרכיו ולשמר מצותיו  
 וחקתיו ומשמיו וחיית ורבות  
 וברכה יהיה אלהך בארץ אשר  
 אתה באשמה לקשתה: יו ואם יפנה  
 לקבך ולא תשמע ונתקח  
 והשתחית לאלהים אחרים

רשי"י

שפיר מורה כמנה דעו על הקלף לא לקחה מרע"ה מן  
 השמים רק לימונה ומיין שלה לקח מן השמים: טו זה  
 פי מינה מחלה, שהלא מוכנה היא לפניו וגם פירשה נמנה  
 לק מצורה שבעל פי, ואין פי קרוב קרוב מקום, כמו  
 המטרו מעבר לים, שלא היטה ואח רק משל על קרוב סנין  
 והידיעה: י' שהכחזב אינו אומר ראה נמני, י"ד הלא  
 לפני שחול לבחור צאייה שחלה, אם הוה אמה ליקח את  
 החיים מחבור כבוד, שאין לומר שחומר וקחה אז את החיים

אור החיים  
 עוקר הדבר שמחוקן אליו במעבר לים הוא על  
 מניעת קיום מלומיה, ודקדק לומר ליום פירות  
 בזמן שחיו סמוכים ליכנס לארץ שאז היה קרוב  
 אור בודר  
 הערכה ים המלח תמו וכתו:

ע"ה אבל על עמה גם להם היה דחוק.







123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

→

## WORD LIST

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

123456789  
101112131415  
16171819202122  
23242526272829  
30313233343536  
37383940414243  
44454647484950  
51525354555657  
58596061626364  
65666768697071  
72737475767778  
79808182838485  
86878889909192  
93949596979899  
100

WORD

LIST

WORD

LIST

המיוחדת למצוה הזאת, וכאילו אותן האומות הכתובות בתורה באותה מצוה שהוא זכור בה שחן שמונתו של הקב"ה הן מאירות לפני העולם, כאילו מוכיחים ופועל בהם פעולה נפלאה להיותו מוצלח. במין ההצלה הזאת המיוחדת ומסוגלת באותה המצוה, וכן הגוהר מעשות העבירה המודמנת לידו לעשותה, הארתיות הכתובות בתורה באהורה הזאת שהן שמונתו של הקב"ה הן מאירות לפני ומגינות עליו. כאילו מוכיחים להנצל מהמקרה הפגיע שהיה מעודד לבא עליו, וכשאינו זכור אלא שנכשל בה יפול בשחת ופעל ואין לו עוזר ותומך, וכמו שמצות עשה הן בפועל להצליח האדם ולהטיב לו בכל מיני ההטבות שהן הנכללות ברמ"ח מצות עשה, והעבירות שקיומן הוא בשב ואל תעשה אין בהן שום פועל רק היותו נזהר מעשות העבירה בשעה שהיא מודמנת אליו, בין כסגולות המיוחדות בהן, הן ההעדר וההימנע מביא עליו המקרים והפגעים שהיה מעודד שיבואו עליו, וכן כל מיני הפגעים שבעולם שהצלת כולם נכלל בשם"ה המצות ל"ח כנוכר:

**ולזה הוא מבוואר**, כי העובר על ג' עבירות מחולפות ג' מיני פגעים רעים עומדים על ימינו לשטון, והשמות הרמזיים באותיות הכתובות באותן האהורות בתורה הם הם נצבים לעומתו להכריעו לכן חובה, ולדחתה במקום אשר לא יוכל קום, משא"כ העובר על עבירה אחת ג"פ, ועל ענין זה אמר הכתוב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, ואמרו ז"ל (תענית ז') זכה נעשית לו סס חיים לא זכה נעשית לו סס המות, כי סס חיים הוא כולל הקרבת תועלתו ורחוקתו נזקיו, וסס המות בהיפך, והרי התורה היא מגינה לפני בנינו להרחיק נזקיהם, וגם היא מכינה לפניהם דברים הצריכים להם, ולכן סמך פסוק זה להבילת הערים לזו שמה הרוצח, ואמר מיד וזאת התורה וגו', כלומר התורה היא מגינה לכל החוסים בשם יתברך שלא יאיע להם שום נזק מרציחה ולא משום דבר אחר, ונתבאר המכוון להתבאר בפרק זה:

**פרק שנים עשר**

התשובה בכל חלק שיעשה יש לו קצת שכר ולפי מה שירבה כן ירבה סליחתו, ודברי הר"ן ז"ל במדרש יתה ישראל וגו'.

**ואחר שנבאר ענין התשובה** כי היא החרטה ועיבת החטא, נאמר כי אינם כשאר המצות שהעושה חלק המצוה אין לו חלק שכר המצוה, כמו שתאמר מצות ציצית הוא כבי' הכנפות והעושה ציצית בג' כנפות לבד, אינו מקיים ג' חלקי המצוה שהרי ד' ציציות מעכבין זה את זה והרי הוא כאילו לא עשה שום דבר, ואולם התשובה גם כי אינה שלימה עד שתהיה בחרטה לשעבר

כדין ואם העונות החמורים לא היו גלויים לכל היה נראה שלא כדין הפרענות שהיה מביא עליהם, לכן אמר הכתוב (בראשית ו') ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם וגו', כלומר גם כי לא היו חוטאים החטאים גדולים הגלויים לפני יש די וספוק בחמס הידוע ומפורסם להם כדי שיהיו ראויים להשתתף, וזהו שאמר קץ כל בשר וגו' כי מלאה הארץ חמס מפניהם, כלומר בסבת החמס שמלאה הארץ בפרסום ראויים שיבא עתם וקצם, וימיהם לא ימשכו:

**ונחזור לענינו**, כי העושה שלש עבירות חלוקת ענינו חמור מהעושה עבירה אחת ג"פ, אם מצד מה שעובר על מאמר הש"י, ואם מצד מה שהוטל פגם בחוהו כפרוץ גדרה ככמה צדדים:

**וכדי שיתבאר זה ביאור שלם** אומר, כי מן הידוע כי האדם כזה העולם הוא צריך לכמה דברים לצורך מחייתו וקיומו, וצריך ג"כ להיות נשמר מכמה דברים ההווים על האדם ממקרים ופגעים המטרידים ומפגעים אותו ממחייתו וקיומו כזה העולם, ואין בידו לקרב תועלתו ולחזק נזקיו כ"א בחמלה ה' עליו, וכמו שאמר דע"ה (תהלים מ') רצה ה' להצילני ה' לעזרתי חושה. על הנזקים ההווים אמר רצה ה' להצילני, כי גם שהוא מעודד למקרים ולפגעים כרצון האל ית' יהיה ניצול מהם, ועל התועלת המוכרחת אליו לצורך מחייתו וקיומו, אמר ה' לעזרתי חושה, כי אין בידו לקרב כל התועלת הצריכים אליו והם לעזרתי מדי יום ביום, כי"א ביכלתו ית', ומפני שהם צריכים אליו תדיר אמר חושה, כי יש מהם שאי אפשר להתקיים בלתי אפילו שעה אחת:

**והנה מאהבת הש"י לישראל**, לא רצה שיהיה להם תוחלת ממושכת ושיהיו עניהם תלויות אליו בכל יום שיספיקים כמה שצריך להם, ושיצילים ויגן עליהם מהמקרים ההווים מדי יום ביום, אלא נתן להם התורה מצוה ואזהרות, כי מלבד מה שיש בהן סודות ועלמים וטעמים נפלאים מה שאי אפשר לאדם להשיגם בהיותו מורכב מרי' היסודות, ולכן אין לקוות שכרם בזה העולם, וכמו שאמרו שכך מצות בהאי עלמא ליכא, הנה יש בהן כסגולה שיקרבו תועלת הצריך להזהיר במצות עשה, וירחקו היזק ההווה על הנזהר במצות לא תעשה, כאילו תאמר והוהיר במצות ציצית זוכה לכבוד ומעלה לבר מה שצפון לעוה"ב או א' משאר מיני הצלחות, והוהיר בתפילין כמו כן זוכה להצלחה פרטית מהצלחות העוה"י, וכן בשאר המצות, וכמו כן באזהרות הנזהר מעבירה פלונית נצול ממקרה פלוני, והנזהר בעבירה פלונית ניצול ממקרה אחר מיוחס למה שנוהר בו, כפי התיחסות יודע תעלומות אשר גלה קצת מחכמתו זו ליראיו ונתן בכת התורה שהיא כולה שמונתו ית', וככת כל מצוה ומצוה להצליח ולהגין על המקיים אותה וקורא בה:

**והאזהרות המסודרות** בכל מצוה ומצוה הן שמונתו של הקב"ה המיוחדים ומסוגלים להצליח לאדם המקיים המצוה הזאת במין ההצלחה

בית שער המשוכה פרק יג אלהים קמא

ואי אפשר לעמוד בכללם מפני שלא יקיימו איזה מצוה או יעבדו על איזה עברה, הם הצרכים לחשובה בכל יום, ובשבתם נברא, וכמו שיהיה הנביא ע"ה החשובה, לישראל שובה ישראל ע"ה, אלהיך וגו', וכמו שאמרו חכמים (יומא פ"ג) גזולה חובה שמגעת עד כסא הכבוד :

וידוע כי נפשות ישראל הצובות מחמת ע"א הנזכרים, ואמר ג"כ אהיה כטל לישראל משא"כ בפפשות של אומות ע"א הנזכרים, ואמר ג"כ אהיה כטל לישראל יפוח כשנשנה (וי"ד פ' כ"ג) אמר הקב"ה כששנה זו מפורחת ולכה למעלה כך אתם כשתגעשו תשובה רחי לכם למעלה, וכתוב לישראל וכן אמר הכתוב (ברבים ט"ז) שבת ער ה' אלהיך ושמעת בקולי וגו' כי אל רחום ה' אלהיך לא יפרך וגו' ולא ישבח את ברית אבותיך אשר נשבע ליהם, נראה כי החשובה מיוחדת לישראל כמו שכחתי ה' אלהיך וגו' ולא ישבח את ברית אבותיך אשר נשבע להם, כי קבלת המשוכה צריכה ג"כ זכות אבות ישראל :

וכן מצנינו כל הנביאים מזכירים את ישראל שישוכו בחשובה על כל חטאתם ומזכירים עניני אומות ע"א הנזכרים ואנם מזכירים אותם שישוכו בחשובה כמו שכחתי בידימיהו (ירמיה מ"ז) אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא על כל הגוים למצרים וגו' לפלשתים למהב לבני עמון לאדום לדמשק לקדר לעולם לכלל, ובחזק עונשיו בכל חשוכת ישראל הנתחמיהם (שם ז') בימים ההמה ובעת ההיא נא ה' יבוא בני ישראל אל ציון ישראל דרך וגו', גם כי לא כלם חטאו כי צאן אוכלות יהיו רעייהם המתנה וגו' שה פוזרה ישראל אריות הדיחה, וכמו שאמרו וי"ל (וי"ד פ' ד') מה דרכו של שיה לוקח באחד מארבעי וכלם מהגזשים אף ישראל כן אחד חוטא וכלם נעשים, (שם) כמשל הקודת החזית כספיה, ולכן ושוכבתי את ישראל אל גוהו וגו' בימים ההם וכעת הריא נא ה' יברקש את עון ישראל ואינו וגו', והשלים בעניש בכל על מה שעשו לישראל, ער הנה דברי ירמיהו, להורות כי אין תקומה למפלת האומות הנזכרים, ולא כאלה חלק יעקב כי זכות אבתם מסייעים לשוב בחשובה שלימה, וכן עמית אמר (עמוס א') על ג' פשיע דמשק וגו' ועוד ועוד ואדם ועמון ומואב ויהודה ועל ישראל, הארץ כטובה שעשה להם, ואנכי השמדת את האמורי וגו' ואנכי העליתי אתכם וגו' ואקים מבניהם וגו' ואמר שמעו את הדבר הזה וגו' על כל המשפחות אשר העליתי מארץ מצרים וגו' לכלל את יהודה עם ישראל מפני שהשנה אותו לשאר האומות שחתם בו ג"כ ושלחתו, אש ביהודה ואלה ארמנות ירושלים, ואמר על יהודה וישראל (שם ג') רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, וכמו שאמרו וי"ל (ע"ז ד') משל לנושה בשני בני אדם אהבו ופרע ממנו מצט מצט שונא, ופרע ממנו כבת אחת, כי לשון פקודה הוא ממון לזמן, ואפילו יונה הנביא שדיחה עיקר נבואתו ליננה לא אמר להם בפירוש שישוכו בחשובה אלא שיעז הריעה הבאה עליהם וכמו שכתוב (יונה א') קום לך אל יננה תצד המדולה וקרא עליה כי עלתה רעם לפני, ואמר לו שנית

בית שער המשוכה פרק יג אלהים קמא

ועוצת החטא לעתיד, עם כל זה החזקה לכד כלי עוצת החטא מועיל קצת, וכן עוצת החטא כלי חרטה, וכמו שמצינו באחאב שנכנע מלפני ה' כמה שקרע בגדיו ועם ושכב בשק, שנראה כמתחרט על מה שעשה, ולא עזב כל חטאיו, ועם כל זה הועיל לו, כדכתיב (מלכים א' כ"א) יען כי נכנע לפני לא אבא הריעה ביסליו וגו', וכן מצנינו באנשי יננה ששוב לעתיד שעזבו החטא ולא נמחרטו על העבר, כי אפילו באזהרת המלך להם אמר (יונה ג') וישובו איש מדרכו הריעה ומן חמסו אשר בפסיהם, אשר כפי הנראה כי החמס אשר עזרנו כפסם לא בלעזתו הוא שהיו מחזירים ולא הגזל הנאכל שקשה להשיבו, ויחזר מזה א"ר יחזון (בירושלמי תענית פ"ב) מה שהיה כפך יריהם החזירו, בשירה תכה וממלך לא החזירו :

ולזה אמר הכתוב וירא אלהים וגו' כי שבו מדרכם הריעה שהוא עוצת החטא לעתיד לבר, ועם כל זה הועיל להם שנתם האלהים על הריעה אשר דבר לעשות ולא עשה, ומפני כי חשובתם זו לא היחה שלמה נזכר, אמר הכתוב על הריעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה, כלומר על מה שדבר עזר מ' יום ויננה נהפכת הוא שנתם, ולא עשה כסוף הארכיש, אלא האריך להם ער שחזיה חשובתם שלמה, ואפילו בהשבתו אל לבו לשוב כלי קיום שום חלק מבי חליקי החשובה ההכרחיים מיקל האדם מעונשו, וכמו שלמד הו"ז וי"ל דבר זה כסוף דרש ועתה, ישראל מפסוק והשבות אל לבבך בכל הגוים, שהוא ההשבה ללב לשוב, ושבת ער ה' אלהיך היא החשובה כפועל, ושם ה' אלהיך את שבתוך הוא שכר ההשבה ללב שיתגד לחמסם לפני שוכבך, והיה ושם מלשון כשוכה ונתח, ואמר ושם וקבצן מכל העמים שישלים הגאולה מכל וכל חלק עבדתי שהשלים חק החשובה וכמו שביאר שם :

פרק שלשה עשר

מעלת חשוכת ישראל, דברי רבותינו ז"ל גזולה חשוכה שממנת בה, וכל הנביאים נתבאו לחשובת ישראל, תעין חשוכת אנשי יננה ע"י יונה :

גם כי החשובה היא מועילה לכל באי עולם, עם כל זה יש הפרש בין חשוכת ישראל לחשובת שאר האומות ע"א שהיו בשנים קדמוניות (בי"ד פ' א') כי העולם לא נברא אלא כשכיל ישראל שיקבל את החטרה ואם לא יקבלה אין קיום לעולם, (מדרש תהלים ל"ז) כי כ"י דורות נתקיים בחסד האל ית, כנגד הני כ"י כי לעולם חסד, וכן החשובה אמלאל לא נתקבלה לא היה קיום לעולם, חזו (בי"ד פ' א') שקדמה במחשבה לבריאח העולם בכלל השבעה דברים שקדמו לעולם וישראל שיש עליהם על ומ"ח מצות עשה ומס"ח מצות ל"ח

מב  
ישדרך לשעים באפלה לא ידעו פמה דמזמר ואול גמרה עד  
ופשלו: פ כפני לבדרי הקשיבה לאמרי  
מגשלי ד מרגום יונתן  
המרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן

מתקלנין: כפרי למלי אצית ולמאמר צלי אנדני:  
רשי"י  
(כ) בני דברי הקשיבה וגו':  
מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן

דעת התורה: (ש) כאפילה. כחולכים בדרך חשיבה ולא ידעו כמה יוכלו להכשל להיות נשמר ממנו רוצה  
לומר שוגים בדעתם ותועים מדרך האמת ואינם יודעים ממה להזהר:  
מצודת דוד  
אבן עזרא  
צדיקים. חסר והנכון אור אורח צדיקים: (כ) בני דברי:

נצרה כי היא חייך. גם אם ידעת החכמה החזק מהדין אלא לנזרה, כי רוב פעמים אין תועלת  
במסור לגנות הרע. ועל כן סמך אחריו באור רשעים באזהרות רק למי שיש לו מוכיח משכלו. והנה תרע  
אל תבא וגו', ואל תאשר אל הדרך מן אשרי: כן בני קרוב הוא למדי, אף על פי שהוא עונש רב. וכן  
לדברי הקשיבה וגו'. הפרשה הזאת מרברת על ענין אחר שפשו ולא נזרה מן החטא עונשו רב. וכן  
הזהירות, ואמר ז"ל תלמוד מביא ליד מעשה, אמרו ז"ל הוי יהי בחלמוד, לא תשכת דבר מברכי  
מעשה מביא ליד הזהירות, על כן סידר שלמה ע"ה ולא תשנה כפושטן ביאריו, כי שגת תלמוד עולה  
פרשת למוד החכמה, ואחר כך סידר ג' פרשיות על וזון. וכן תראה דיני השומרים, כי יחייב שומר  
המעשה, הראשונה, על שלימות האמונה, והיא שלימות הבטחון ועל יאה ה' יחייב, והשנית, על קיום  
הבטחון ועל יאה ה' יחייב, והשנית, על קיום תם על הפשיעה, ולא יחייב על גנבה ואבהה  
הזהרה, והשלישית לכבר התורה וליאה מתופשי ופטר מן האונס, כגון אם השיר שנתנו לו לשומר  
התורה ולהתחזק מחברת רשע, כי יגיע ממנה הפסד מת או נשבר לא נשכח, והוא חייב באונסין, ואשר  
גדול גם לחכמים ולצדיקים. ועשה דבר על ההירות ויחייב על הנזק. וכגון הפשיעה והאונס ושוגג,  
ואחר על הירות היראה, ואחר על זהירות מנזקי העבדות ארבעה מדות, מידר ופשיעה ואונס ושוגג,  
ממון. גם כן יתכן להגיע לדרך ישירה ומעלה יורה, ואמר דוד המלך ע"ה גם עבדך נזרה בהם והלל י  
כאשר נבאר בעזרת ה', ואחר על היפך הזהירות והיא שבת עצמו במדת הזהירות, כי היא השלמת  
העצלה, כמשפט הספר הזה כאשר ילמד על כל מה שימור מצות, ואמר בשמרים עקב רב. והענין כי שכר  
ומדה המורה ועל כל דרך יראה. ידבר אחר כך גדול וגמול רב ומפלא בשמרים. אחר כך אמר  
בגנות הפך המורה והיא למען הרוחיקן מעל גבולה. שגיאות מן יבין על ענין הזהירות, אי משכ נפש  
והנה ענין הזהירות השמירה מן הפשיעות שלא יפגע להשמר מן השגיאות, ודין הזהירות מן התורה על דבר הזהירות.  
אדם במצות, וכן נמצא הלשון הזה בדבריהם ז"ל. הנסמרות. והנה הזהירות מן התורה על דבר הזהירות.  
כסף הוא ופשיעה בו, משלמת דינו של כסף, וזיקמן שלא לפשע בשמירת המצות שנאמר השמר לך  
משלמת דינו של זהב. ואמר עוד בענין המאכלי ושמור נפשך מאד מן תשכת נהיית ו יס, ונה כי  
במפה בלא נטילה ידים. מאי לאו דהויה ולא נגע השוכח אף על פי שהוא שוגג פשע ושמור ונאמר  
דודי ומשי ידיה מעקרא. ובלשון תורה והזהרות אחרים על אזהרות המקרא הזה כאשר פשע ושמור ונאמר  
(שמות י"ג ט), והרגומו ותהיה יתרון כהונם העוהים ושמרת ועשיתם אותם (ש"ס ו ט), ומה שאמר השמר  
בכס ויחיים י ט), והוא מלשון התראה והנה המורה לך ושמור נפשך מאד, מורה על חוב הדבות  
הוא המתה והמוכיח והמתוכר והמתורה השמירה מן הפשיעה במצות. הנה באינו ענין הזהירות  
הנזכר על ידי הוכחת המוכיח או מעצמו, ענין מה הוא, ובאינו עונשו ממי שאינו נזרה כי רב הוא  
שאמר חבר ציון התראה (שמות י"ג ט), ואמר אין יען כי הוא קרוב למדי, ובאינו כי הזהירות על

הזהירות מהתורה. עתה נבאר כמה דברים הזהירות ישכחם. ויתכן כי הוסיף כבאן הזהירות כמה שאמר אל  
תלוי, כי הוא תלוי על עשרה דברים, והזהירות כיראה לשמרה תלוי בשני העסקים וטרדות הפעיל. ודעה לומר אל יליו אותם  
כשמנה דברים, והזהירות כיראה לשמרה תלוי בשני העסקים וטרדות הפעיל. ודעה לומר אל יליו אותם  
דברים, ואלה הם, הזכרון, שימור השפתיים, פלס להשמר מן הפשיעה בשכחת העיקר, שנאמר השמר  
המעשים והדוקקים בהם, שימור התאווה, השמירה מן דבר ולשמור נפשך מאד מן תשכת נהיית ו יס, ונזיל אמרו השוכח  
העצלה והזהירות בקלות ענין הדרך, שימור המחשבות, דבר ולשמור נפשך מאד מן תשכת נהיית ו יס, ונזיל אמרו השוכח  
שימור הדעת. והנה יתבאר לך על כל תכונת עניינם שמור, פן, ואל, אינו אלא בלא תעשה (שפסית טו).  
בבאר הפרשה הזאת: כאזל יזיוזי מעיניך שמרם והוא מרגז שפתיך ותשית ועשית (שפסית כ ט),  
וגו', והזהיר תחלה על הזכרון, שלא ישכח אדם המצות והזהיר על הפשיעה בשכחת העיקר מן הנזר, ויחייב  
והאזהרות. ודע כי השכחה באה על שני ריכיים, על שכחת זמן קיומו, שלא יאחר לשלמו כי מעת  
האחר שכחת העיקר, השני שכחת המקרה, כגון שנוי ויחייב עצמו בנזר בזיון לבו, הזהיר לשום על  
השוכח עיקר מצוה או אזהרה וסור וכבדו, כענין לב שלא יפגע ולא ישכח, כי הנה הוא יודע כי  
שכחתו אינו חייב אלא אחת, וענין שכחת המקרה לא ישכחו מצויה בלבות בני אדם לשכח דבריהם אם  
כשכחו לזכור שיש להם מצוה או אזהרה, ונתעלמה לחטא את בשרך. ומה י ט, פירש אף על פי  
הוא שהאדם יודע עיקר המצוה או האזהרה, ונתעלמה שאתה שוגג בסוף כבטול הנזר, לא תחשב לך  
ממנו לפי שעה ולא שם אותה על לבו ועבר עליה, שגגה, כי הנה פשעת באשר לא שמת הנזר על לבך  
כגון שהיה יודע שחייב להנתיח ולקבוע מזוהה לבלתי תשכחנו. והנה העצה היעוצה להשמר משכחת  
הקרא קריאת שמע ולהתפלל, ולא שם אותם על לבו ולא קיים לים אחר מהם, וכן הוידע כי יחדש אסור  
יעבר על שדה תבואה, ולא שם העלים זכרון האזהרה תחכמים. והקנה ליוזר פשכת המקרה אם יכתוב  
מעניו, אבל מי שמצא תבואה תלושה מן החדש תרי"ג מצות ויבט בהם פעם ופעמים בשבע, ויתן  
תקוב כי היא מן הישן לזה קראו שוגג. והפשיעה לבו אם הוא מקיים כולם, ואם יראה כי הוא מקצר  
בשכחת המקרה גדולה מן הפשיעה בשכחת העיקר, וכאשר ימצא את נפשו כי אחזה והחזיקה בשמירתם  
כי הוא יודע המצוה ואינו שם אותה על לב להקמיה והזהירם, יורה את ה' יתברך וישמח בלבו, ויקבל  
ולא יקיים אדם מצוה לעולם אם לא ישים אותה על שכו על השמחה, כי השמחה במצות מעיקרי  
לבן, על כן הזהיר תחלה בפסוק הזה על שכחת העבדות. ועל הדרך הזה היה נזרה דוד המלך ע"ה.  
הזהיר על קיום המצוה אל ילוז מעיניך (ישע' ג ט), ככולם, ולמען ישבו ויתודו אם הוא מצד כוהניות  
הענין שישים המיד המצוה על לבו, והיה לגד באחת מן שונאם אחלי יכונ דוכי וגו' (יהלים ק"ט  
עניו בכל עת למען לא יפגע בקיומם. אחרי כן ט, ונאמר לא לא אבש וגו' (ש"ס ט), והכן, כי הענין  
אמר שמרם בתוך לבבך. והזהיר על שכחת העיקר, אשר אמרנו מנאזר בפסוק זה: כבן כי חיים הם  
שלא ישכח מצוה מן המצות, ויהנה בהם תמיד שלא פוצציהם וגו'. כי הם חיים למי ששרת וישתדל

מדין חייץ  
כפה בוריה אפחתיקה להווא תלמיד דודה קא גדיס  
בלחישת, כפשה (כעפשה) כיה ואמרה ליה כתיב ערוכה  
ותקייים בידך ותורך חיי, שנאמר: כי חיים הם למוציאיהם  
וכלל בשור מרפא, אל תקיי למוציאיהם, אלא למציאיהם  
(עירובין ג' ט).

מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן

מתקלנין: לשון מלפיה:  
רשי"י  
(כ) פוצציהם, לשון מלפיה:  
מגשלי ד מרגום יונתן  
מגשלי ד מרגום יונתן

הזהירות מהתורה. עתה נבאר כמה דברים הזהירות ישכחם. ויתכן כי הוסיף כבאן הזהירות כמה שאמר אל  
תלוי, כי הוא תלוי על עשרה דברים, והזהירות כיראה לשמרה תלוי בשני העסקים וטרדות הפעיל. ודעה לומר אל יליו אותם  
כשמנה דברים, והזהירות כיראה לשמרה תלוי בשני העסקים וטרדות הפעיל. ודעה לומר אל יליו אותם  
דברים, ואלה הם, הזכרון, שימור השפתיים, פלס להשמר מן הפשיעה בשכחת העיקר, שנאמר השמר  
המעשים והדוקקים בהם, שימור התאווה, השמירה מן דבר ולשמור נפשך מאד מן תשכת נהיית ו יס, ונזיל אמרו השוכח  
העצלה והזהירות בקלות ענין הדרך, שימור המחשבות, דבר ולשמור נפשך מאד מן תשכת נהיית ו יס, ונזיל אמרו השוכח  
שימור הדעת. והנה יתבאר לך על כל תכונת עניינם שמור, פן, ואל, אינו אלא בלא תעשה (שפסית טו).  
בבאר הפרשה הזאת: כאזל יזיוזי מעיניך שמרם והוא מרגז שפתיך ותשית ועשית (שפסית כ ט),  
וגו', והזהיר תחלה על הזכרון, שלא ישכח אדם המצות והזהיר על הפשיעה בשכחת העיקר מן הנזר, ויחייב  
והאזהרות. ודע כי השכחה באה על שני ריכיים, על שכחת זמן קיומו, שלא יאחר לשלמו כי מעת  
האחר שכחת העיקר, השני שכחת המקרה, כגון שנוי ויחייב עצמו בנזר בזיון לבו, הזהיר לשום על  
השוכח עיקר מצוה או אזהרה וסור וכבדו, כענין לב שלא יפגע ולא ישכח, כי הנה הוא יודע כי  
שכחתו אינו חייב אלא אחת, וענין שכחת המקרה לא ישכחו מצויה בלבות בני אדם לשכח דבריהם אם  
כשכחו לזכור שיש להם מצוה או אזהרה, ונתעלמה לחטא את בשרך. ומה י ט, פירש אף על פי  
הוא שהאדם יודע עיקר המצוה או האזהרה, ונתעלמה שאתה שוגג בסוף כבטול הנזר, לא תחשב לך  
ממנו לפי שעה ולא שם אותה על לבו ועבר עליה, שגגה, כי הנה פשעת באשר לא שמת הנזר על לבך  
כגון שהיה יודע שחייב להנתיח ולקבוע מזוהה לבלתי תשכחנו. והנה העצה היעוצה להשמר משכחת  
הקרא קריאת שמע ולהתפלל, ולא שם אותם על לבו ולא קיים לים אחר מהם, וכן הוידע כי יחדש אסור  
יעבר על שדה תבואה, ולא שם העלים זכרון האזהרה תחכמים. והקנה ליוזר פשכת המקרה אם יכתוב  
מעניו, אבל מי שמצא תבואה תלושה מן החדש תרי"ג מצות ויבט בהם פעם ופעמים בשבע, ויתן  
תקוב כי היא מן הישן לזה קראו שוגג. והפשיעה לבו אם הוא מקיים כולם, ואם יראה כי הוא מקצר  
בשכחת המקרה גדולה מן הפשיעה בשכחת העיקר, וכאשר ימצא את נפשו כי אחזה והחזיקה בשמירתם  
כי הוא יודע המצוה ואינו שם אותה על לב להקמיה והזהירם, יורה את ה' יתברך וישמח בלבו, ויקבל  
ולא יקיים אדם מצוה לעולם אם לא ישים אותה על שכו על השמחה, כי השמחה במצות מעיקרי  
לבן, על כן הזהיר תחלה בפסוק הזה על שכחת העבדות. ועל הדרך הזה היה נזרה דוד המלך ע"ה.  
הזהיר על קיום המצוה אל ילוז מעיניך (ישע' ג ט), ככולם, ולמען ישבו ויתודו אם הוא מצד כוהניות  
הענין שישים המיד המצוה על לבו, והיה לגד באחת מן שונאם אחלי יכונ דוכי וגו' (יהלים ק"ט  
עניו בכל עת למען לא יפגע בקיומם. אחרי כן ט, ונאמר לא לא אבש וגו' (ש"ס ט), והכן, כי הענין  
אמר שמרם בתוך לבבך. והזהיר על שכחת העיקר, אשר אמרנו מנאזר בפסוק זה: כבן כי חיים הם  
שלא ישכח מצוה מן המצות, ויהנה בהם תמיד שלא פוצציהם וגו'. כי הם חיים למי ששרת וישתדל

מדין חייץ  
כפה בוריה אפחתיקה להווא תלמיד דודה קא גדיס  
בלחישת, כפשה (כעפשה) כיה ואמרה ליה כתיב ערוכה  
ותקייים בידך ותורך חיי, שנאמר: כי חיים הם למוציאיהם  
וכלל בשור מרפא, אל תקיי למוציאיהם, אלא למציאיהם  
(עירובין ג' ט).

מדין חייץ  
כפה בוריה אפחתיקה להווא תלמיד דודה קא גדיס  
בלחישת, כפשה (כעפשה) כיה ואמרה ליה כתיב ערוכה  
ותקייים בידך ותורך חיי, שנאמר: כי חיים הם למוציאיהם  
וכלל בשור מרפא, אל תקיי למוציאיהם, אלא למציאיהם  
(עירובין ג' ט).







ב' ספרים...  
על...  
גבר...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...

למסע...  
למסע...  
למסע...







התשובה אח"כ, והחזרה היא על מה שקדם, ולכן מזכיר התשובה קודם, וכן ענין עזיבת החטא אינו נכיר שהוא מצד חטובה עד שיבא לירר פעמים ושלש רוב העבירה ופרש הימנה, ולכן אמר יעזוב רשע דרכו וגו' וישוב אל ה' וגו', כי אחר שעזב דרכו הרעה כמה פעמים שבאח לירר ופירש, נזכר וכלור ששב בתשובה, אבל תשובת החזרה היא מתחלה קודם עזיבת החטא בפועל, וה"ש כי אחרי שוכי נחמתי אחרי ששבתי מלעשות עוד מה שעשיתי עד עתה כמתלה עזיבת החטא מיר נחמתי.

**ד וסבת היות החזרה ועזיבת החטא עיקרי התשובה**, מפני שהם דמוין מה שתחטא, כי אין החטא נגמר כ"א במחשבה ובמעשה, ולכן כשהוא מתחזק במחשבתו, וכשמבא לירר דבר עבירה פורש ממנה הרי עשה היפך החטא, במחשבה ובמעשה חטא, במחשבה ובמעשה שוב, וכן אמר שאול לירר (שמואל א' כ"ז) לא ארע לך עוד וגו' הסכלתי ואשגו הרבה מאד, הנה שהייתה תשובתו שלמה, בעזיבת החטא אמר לא ארע לך עוד, ובחזרה אמר הסכלתי ואשגו הרבה מאד, הנה שהייתה תשובתו שלמה כי מצד שהסכלתי כמה שתשובתי לעשות לך רעה, באתי לירי שנגזר בפועל, וכיון שאני מכיר שהסכלתי אני מתחזק לעבר, ולא ארע לך עוד לעתיד.

**והנה החלה בריאת האדם היא בנוף ונפש**, והוא חטא כשנוהם, במחשבה ובמעשה, וכן התשובה צריכה שתהא כשנוהם, בנוף ונפש שהם המעשה והמחשבה, כדי שתתקיים בריאת האדם, וכן אמר קוץ (בראשית ר') גדול עוני משוא, (כ"ד פ' כ"ב) לעליונים ולהתחתונים אתה סובל ולי אין אתה סובל, הורה כי גם שתחטא הוא בנשמה שהיא מן העליונים, ובנוף שהוא מן התחתונים, כיון שהוא סובל עליונים, והתחתונים שנבראו כשכל האדם, ראוי שיסבול חטאו כיון שתחזק על מה שעשה ועזב החטא, וסבת החטא היה היותו נברא וקורין מחומר של מטה, ולכן אמר כיון שהאדם כמעט מוכרח לחטוא, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, מצד היות מצד גופו מחומר עכור, א"כ הבה הוא מקבל תשובת השב מחטאו, כיון שאחיה סובל כל העולם, ואם לא כך בריאת עולם היא לכסלה, כי א"א מבל שתחטאו האנשים אחד המורה ואחד הממעיט, והוא יתברך אינו חפץ בהשחתת עולם ולכן ראוי שימחול.

**ואחר שנבאר באור שלם כי לא תשלם התשובה כ"א כחזרה לעבר ועזיבת החטא לרוב**, ראוי לבאר כי עיקר עזיבת החטא הוא במחשבה ג"כ כמו החזרה, ועם כל זה צריך מה שאמרנו כי עזיבת החטא הוא להשלים התשובה, כפי מה שחטא במחשבה שחשב לעשות מה שעשה, ושהוציא אותו לפועל, וכן המחשבה במחשבה היא החזרה, ובמעשה והוא עזיבת החטא, כי גם שבצוית החטא אין שום פועל, כיון שהוא פורש כשבו לירר דבר עבירה שעבר עליה, הרי הוציא מחשבתו הטובה לפועל, וגם בחטאים שחטא האדם שבא לירר דבר מצוה לעשות ולא רצה לעשותה או נתמצל בה:

**ק"ג ב"ת שער התשובה פרק ב אלהים ק"ב**

מלאכה ושגגת שבת, ואמר הנא כי שגגת המלאכה והוא שגגת הלמוד הוא שעזלה כמו דודן, ולכן צריך שיהא זכיר בתלמודו שלא ישכחנו, אבל שגגת השבת אינו שגגת הלמוד, כי כבר יודע הוא כל המלאכות האסורות בשבת, אלא ששכח שהיה שבת, והשכחה מצויה ולא היה בודין, אבל מי שהוא שוגג במלאכה שלא למדה, או למדה ושכחה על ידי הסת רעת כלי מחסוין דזו קורב למודד:

**פרק שני**

מהות התשובה הורסה לשעבר ועזיבת החטא לעתיד, ופי יעזוב רשע דרכו וגו', א' ופי התשובה צריכה שתהא בנוף ונפש במחשבה ובמעשה בה, ופי דרד"ל גדול עוני מנשוא, הודייל המקדש אשר על מנת שאני רשע גמור כ"י, א' עיקר התשובה במחשבה ובהזרה, וענין ד' חלקי פברה, והכר ממשל נאה על פי שהורה תשובה בלב, מיר קרא בעל תשובה, א' ענין פברת הקרבנות ואין מנפרת התשובה כוונן הוה כלי קרבנות, ורד"ל אע"פ שר' מיתנת בטל דין ד"מ לא בטל, ופי ארפא משובתם:

**מורה התשובה הוא החזרה על מה שגבר**, ועזיבת החטא לעתיד, ולא תושלים התשובה כ"א בשתדן, שאם יחזרתי ולא יעזוב החטא לעתיד, נראה שלא נתחזק, ואם יעזוב החטא ולא נתחזק על מה שעבר, נראה כי מה שעזב החטא לא היה לסבת היותו מחומר ממנו, כ"א לסבה בלתי היותו מחומר לעשות מה שהיה עושה, כ"א היה לסבת היותו מחומר מאתו יהיה מתחזק ג"כ על מה שעשה, וגם כ"י יש לתשובה עיקרים רבים וכמו שמנה הרב רבי יונה ד"ל עשרים עיקרים לתשובה, עכ"ז כאלו שני העיקרים נתכפר חטאיו, ושאר העיקרים הם להשלים ולקיים כידן סדר התשובה:

**ומלת תשובה מורה על עזיבת החטא שהוא העיקר** ששב ממה שהיה עושה עד עתה וצוה רכיו הרעים וגם על החטא ששב בעצמו וכמתחבתו ממה שהיה חושב קודם במעשיו הרעים והוא מתחזק עליה, אבל שאר עיקרי התשובה אינם נכללים בשם התשובה להיותם בלתי הכרחיים למהות התשובה כעזיבת החטא והחזרה, ולא נתפדה כמורה כ"א מלת התשובה, ושבת עד ה' אלהיך, כי תשוב עד ה' אלהיך, כי בכלל לשון התשובה נמזו שני העיקרים ההכרחיים לענין התשובה, ונתפרשו כפירוש בנייאום אלו העיקרים כמו שכתיב (ישעיה ג"ה) יעזוב רשע דרכו ואיש אין מחשבותיו וישוב אל ה' וגו', וכתיב (ירמיה ל"א) כי אחרי שוכי נחמתי, הנה כי בעזיבת החטא ובחזרה חזרה לשון תשובה, אלא שבעזיבת החטא הזכיר התשובה אחרי עזיבת החטא, ובחזרה חזרה לשון תשובה, והוא מורה דרך כלל כי עזיבת החטא הוא לעתיד, ולכן מזכיר





**התשובה** היא שמחזרת על מה שלא עשה אותה המצוה כשנאחז לידו, וגומר בלבו לעשות אותה כשחבא עור לידו, והוא עוזבת החטא בפועל

שעשה המצוה שחטא בה ולא רצה לעשות פעם אחרת, וא"כ יש בתשובת מחשבה מעשה כמו שבארנו, אבל עיקרה היא במחשבה שיחזרת במחשבתו, ויסכים ג"כ במחשבתו שלא ישוב לעשות עוד מה שעשה, וגם כי לא נודמן לו אח"כ דבר עבירה שיפדוש הימנה נקרא בעל תשובה, וכמו שאמרנו ז"ל (קרושין מ"ט) על מי שקדש אשה ע"מ שהוא צדיק גמור צריכה גט ואפילו הוא רשע גמור, כי שמה הרהר תשובה בלבו, ואם לא תושלם התשובה עד שיבא לידו דבר עבירה ויפדוש ממנה אינו צדיק, שהרי אנו רואים עתה שהיא רשע גמור, ואין החשש אלא שמה הרהר עתה תשובה בלבו, ולכן עיקר התשובה היא במחשבה על ב' הדברים: שהוא מתחרט במחשבתו ומסכים במחשבתו שלא לחזור עוד אל מה שחטא, והוא עוזבת החטא, ועל ב' הדברים אמרנו שמה הרהר תשובה בלבו: **וכן מה שאמר הכתוב** תשב אנוש עד דכא ואו"ל (ב"ר פ"ו) עד דכרובה של נפש, הוא שמחזרת על מה שעשה ושם לעתיד, שמשכים בלבו כי גם שיקום ממטמו ויהיה בריא, לא ישוב עוד לעשות מה שעשה, ובה לא יזכרו לו חטאיו. ולכן אמר הכתוב תשב אנוש עד דכא ותאמר שוב בני אדם, כלומר כי גם שהקב"ה מקבל תשובת השב אנוש עד דכא ותאמר שוב בני אדם, שאין כירו כבר לעשות מה שהיה עושה, עכ"ל ראו לכן אדם בהיותו בן אדם בבחירתו שישוּב עד לא יבאו ימי הרעה ויגיעו שנים אשר יאמר אין לי בהם חפץ, וי"ש ותאמר שוב בני אדם, ע"ד מ"ש ז"ל (ע"ז י"ט) על פסוק אשרי איש ירא את ה' בעתו איש, שלא יתעצל עד ימי הזקנה, כ"ש במה שחטא האדם בין איש לחבירו שגזל או עשק, או באונאת דברים שאינו נמחל לו בחשבה עד אשר יחזור ויפייס את חבירו, וכמו שאמר במשנה שלהי יומא (פ"ה) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר, כמו שדרש ר' אלעזר בן אלעזר מכל חטאיכם לפני ה' תטהרו, חטאים שהם לפני ה' ולא מה שבין אדם לחבירו, כ"ש התשובה שאינה מכפרת מה שבין אדם לחבירו אם לא פייסו, כי התשובה סתם אינה מכפרת אלא על מצות עשה, ויהי"כ עמה מכפר על מצות ל"ת, ואמרו ג"כ שם בגמ' (יומא פ"ז) אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים, פלול זה לשון פייס אם יחטא איש לאיש ופללו שפייסו אז אלקים ימחלו לו, ואם לה' יחטא איש מי יחפלו לו, תשובה ומעשים טובים, ולכן היה עלי מוכיח את בניו שישוּבו מרעתם:



**ועכ"ז** אני אומר לשוב בדרך הזה עוד, ואם לא השיב הגולה לבעלה ג"כ ומסכים שלא לשוב בדרך הזה עוד, ואם לא השיב הגולה לבעלה ג"כ נקרא בע"ת, אם גמר בלבו לפני האל שיחזירנה, אע"פ שלא הספיק להחזירה, שאל"כ איך אמרנו כי שמה הרהר תשובה בלבו, הרי הוא צריך להשיב את הגולה אשר גזל או העושק אשר עשק, אלא שצריך לומר שאם גמר בבעתו והסכים להחזיר ולפייס את חבירו, שהוא צדיק, ואח"כ יגמור התשובה בפועל.

וכן אמר בפרק איהו נשך אם הניח להם אביהם דבר מסוים של גזל או רבית שחייבים להחזיר מפני כבוד אביהם שעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת, נראה שנקרא בעל תשובה כיון שגמור בלבו להחזיר:

**ואחר שנבאר** כי עיקר התשובה היא במחשבה ובהרהור הלב להתחרט על מה שחטא ולשוב לעתיד, צריך שנבאר ענין ד' חלקי כפרה שהם חלקים בכפרתם זה בכך וזה בכך, שיש עבירה שהיא צריכה ליה ואינה צריכה ליה, אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכלו, ואם בתשובה הגמורה בלב נתכפר העון כמו שבארנו, למה צריך יהי"כ ויסורין ומיתן, וכן בזמן שכינת המקדש היה קיים שהיה חייב האדם החוטא להביא קרבנות חטאות ואשמות על עבירות ידועות ויהי צריך להתחרט על חטאו; אם בתשובה שבמר בלבו נתכפר, למה צריך לקרבתו, ואם התשובה בהרהור הלב היא מספקת, למה צריך לידדי שהיא מצוה עשה להתחרט לפני ה'.

**ואומר כי הוא** אמת כי בהרהר תשובה בלב הרי בעל תשובה, ועכ"ז לפי חומת העונות צריך לברר וללבו עצמו ביה"כ ובסורין עם התשובה, כי מי שהוא חוטא ואינו שב לפני האל ית', הרי הוא כמי שאינו רוצה לקבל עונש החטאים שחטא, כי גם שיענש על חטאיו אם אינו שב בתשובה ואינו מקבל העונש ח"ף עבודתו הנכריה, אין העונש מנכה לו החטאים, והוא לקח ומשלם אח"כ עונש חטאיו, וכמו שאו"ל (מנרה"ק מ"ג) כי כל הגדונים בב"ר צריכין להתחרט כרי שהיא מיתתן כפרה על העון, ואו יופר להם העון שהמיתתו עליו ויהיה לו חלק לעוה"ב, כמו שלמדנו מעכ"ל דבתיב ביה (יהושע ד') שיש נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה וגוי יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לעוה"ב:

**ואפילו מי שלוקח צריך** להתחרט קודם בתשובה, ואם אינו מתורה בתשובה אינו מוכרז כמלקות, וכן בכל חייבי חטאות ואשמות אמרו שהיודיו מעכב כפרתם כמו שכתוב (ויקרא ה') והתורה אשר חטא עליה, א"כ נראה כי אף בזמן שיענש האדם על חטאיו אם אינו שב בתשובה אין העונש מנכה לו העון, וא"כ עיקר כפרת העון תלוי בתשובה שהוא הרהור הלב וידו שפתיים, וכשהאדם מהרהר תשובה בלבו, הרי הוא כאלו מצדיק דינו לפני האל ית', ואומר לו אני מתחנן על העבד ושם לעתיד, וכל מה שתביא עלי מן העונש אני מקבל אותו בסכר פנים יפות כדי שאהיה מנוקא מן העון:

**ועל זה הדרך נמצא כי** מעת שהרהר החוטא תשובה בלבו נקרא צדיק שהוא מקבל עונשי האל יתברך על חטאיו כסבר פנים יפות, וכמ"ש במגילה (י"ז) על סדר י"ח ברכות כי סדרו תשובה קודם ואח"כ סליחה ואח"כ רפואה וכמו שכתוב וישוב אל ה' וירחמנו וגוי' כי ירבה לסלות, וכתיב הסלח לכל עוניי הרופא לכל חלואיכי, נראה כי אחר שעשה תשובה עדין צריך סליחה שיסלח לו האל ית' במעט היסורין ואח"כ ירפא מכאוביו מכל וכל, ולכן אמר



גודל הירודי והחטובה

חטובה בלא ירודי

המכפר להמנות עשה דכאן אינה המצוה, רק הירודי נפס, דגירמ הכמוס  
 היא לאס מתנחם מהחטא לרין להחזות נפיו, ככל מצוה עשה שחליה  
 דביטו כגון קריאת שמע ודומיהם. וכן נראה מלשון המכילתא [ספרי זוטא  
 מדברג ה', ה'] שמיא הרב המכפר, ועדיין הימי אומר שאין הירודי אלא  
 נזרן ישראל כו' מלן אף נזרן ללרן כו'.  
 ונאמת מצוה מטאר להדיא נמורה  
 כפרת מצוה כפרת נזרם [דברים ל',  
 א-ג'] והשטת אל נזרן נכל הגוים אשר  
 הדימן וגו' ושנת וגו' וכן ה' אלהיך את  
 שזמן וגו' ומיירי נזרן ללרן כדכתיב  
 נכל הגוים וגו'. וכפרת ואמתן נאס ד',  
 כו-ל' [שם] והפין וגו' ושנת עד גו' י אל  
 רחוס גו', א"כ מטאר ככמוס דלף נזרן  
 ללרן מהני מצוה, אלא דלי מצוה נסוד  
 דהיא אפילו נזרן אלס ממחרט נזרן שלס  
 הקריה מקבל מצוה, רק כאן היא מצוה  
 עשה ככל מצוה עשה שחטובה לומר  
 הירודי נפס, ואס לא אמר נפס בעל מצוה  
 עשה, אלא מ"מ לענין כפרה על העבירה  
 שעבר נמכפר מצוה נזרן. וגם חייב  
 כרמות ומיתום בית דין ומיירי מלקות  
 דאין ממכפרין בלא מצוה, ובמצוה  
 ממכפרין ככל מלקות כפרה שחטארו  
 [מצוה י"ד ואלרן כפ"ד, הייט מצוה  
 נזרן אלס אין ממחרט נזרן אין לו כפרה  
 מהש"מ, ואס ממחרט נזרן יס לו כפרה  
 מה שהמצוה מכפרת, אלא אין חלו נכלל  
 תירוד דברים, רק דהיא מצוה עשה נפס  
 עלמה, ואס לא עשה כן ביטול מצוה עשה  
 של ירודי, אלא המצוה נקבלה ומכפרת  
 מה שהמצוה רחיה לכפר נכל עבירה  
 לפי מה שהיא כמו שחטובה כפ"ד.

הירודי שיאמר האדם בעת התשובה אנה השם  
 חטאתי עויתי ופשעתי כן וכן, כלומר שיזכיר  
 החטא שעשה בפירוש בפירי, ויבקש כפרה עליו  
 ויאריך בדבר כפי מה שיהיה צחות לשונו.  
 ואמרו זכרונם לברכה שאפילו החטאים  
 שחייבה התורה קרבן עליהם צריך האדם אל  
 הירודי עם הקרבן, ועל זה נאמר [במדבר ה', ו']  
 דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו  
 מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה  
 הנפש היא והתודו את חטאתם אשר עשו.  
 ואמרו במכילתא [ספרי זוטא כאן] לפי שנאמר  
 [ויקרא ה', ה'] והתודה אשר חטא, יתודה על  
 חטא שחטא, עליה, על חטאת כשהיא קיימת  
 לא משנשחטה, כלומר בעוד שבהמת הקרבן  
 חיה ולא משנשחטה. ועוד אמרו שם, למדנו  
 חיוב הירודי למטמא מקדש וקדשיו, מנין אתה  
 מרבה שאר כל המצוות, כלומר שהמקרא הזה  
 בא בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו, מנין  
 אתה מרבה שאר כל המצוות, דכתיב דבר אל

אך נאמת זה אל  
 אלס עבר עני  
 ודומיהם, א"כ אלס  
 ואס מת בלא פשוט  
 נמי נפרעין ממנו  
 דמצוה  
 אך מדברי הר"ם  
 פ"א כל מל  
 כשיעשה מצוה  
 להחזות כו' ירודי  
 מטאר דבריו דלן  
 דלא כח מצוה עש  
 אלס בלא לעשות, מל  
 וכן נראה מלשון הו'  
 עשה מצוה אין לו  
 עשה מצוה, רק ע  
 עשה מצוה ולא  
 דאין לו עושה, ומ  
 המורה נפס, א"כ ל'  
 ופירי טבל לומר ד  
 על העבירה שעבר  
 וגם נראה דלא  
 הפשה, רק  
 כמו שכתבנו, א"כ י  
 מצוה מהמרי"ג  
 המצוה שאין מצוה  
 רק העשה על פול  
 כמו גירושין [שם]  
 [עשה רמ"ן] וירי  
 פ"א [עשה צ"ו]  
 נמי דהטורה אמרי  
 ולכרוע, ובין שמו  
 כלל שום מצוה או  
 כלל לומר דביטול  
 דזה הכל מצוה כ'  
 עיין בספר המצוו  
 כלל אינו בגדר עו  
 בעושה שביטול מצו'  
 מחייבת, רק דהם  
 כן וכן חה הו'  
 עשה מצוה ולא ה'  
 דבריו מ"מ אינו ו  
 מצוה עשה של מו'  
 והדומה שהמורה  
 על תואר כן וכן,

ולפי מה שכתבנו  
 דקודם די  
 בפירוש דדין זה אל  
 וכדומה דזה הו'  
 מה  
 והנה [ג] ומה  
 הוא

(ו) יש להעיר ע"ז ו  
 מצות עשה אחת, ה'  
 בספר המצוות ובספ  
 כתב: החטובה הו'  
 רבינו יונה בחולת  
 והרמב"ן בפירושה  
 [שם י"א]: אבל הו'  
 ער ה' אלהיך מצוה י

אם הירודי ונזרן חיובית

[ב] ובמקום שכתבנו לעיל דנלא ירודי עבר אשמה, ומאי נפקא מינה אלס  
 נמכפר לו אשמה שעבר נמכר נאמת זה אינו, דלאס עבר  
 אשמה כגון שלל הניח מפילין. עבר אשמה זו, ובעושה מצוה ממכפר לו  
 שפיר העושה דמפילין, ולא שייך לומר דיש עליו העונש מהעשה דירודי,  
 דזו אינה מצוה ממיינת, רק אינו מקיים העשה, כמו צ"ל: אלס אין לו  
 ארבע נפשות: הכא נמי, ואס לא עשה מצוה כלל על העשה של מפילין  
 אינו שייך עונש על הירודי, רק קיים העונש על המפילין ולא על המצוה,  
 א"כ לא גרע אלס עשה מצוה בלא ירודי מלא עשה כלל מצוה, א"כ אלס  
 נאמר דנמכפר בלא ירודי לא שייך לומר דעבר אשמה דירודי, רק לא קיים,  
 אלא לא ביטל, דאינה מצוה ממיינת, חה פשוט.

שם סקמ"ד פשיטא ליה דכתיב שהסכים ברעונו להשיב נקרא צדיק.  
 (ה) כן הוא באור ורוע ס"י קייב, ז"ל: אלא אחר חייבי לארין ועשה ואחר חייבי  
 כריתות ומיתות ביד, בין שהייד בין ששגג, מיד כשהורה חטובה הו' הוא כצדיק  
 גמור לכל התורה כולה, אלא שצריך לצער את עצמו ולסגף את גופו להחכפר לו  
 מה שכבר עשה, וראיה לרוב ראמרי' פרק האיש מקדש על גנת שאני צדיק, אפילו  
 רשע גמור מקודשת שמת הרהר חטובה, ואע"פ וירעיון ביה דרשע גמור, אפילו  
 הכי י' הרהר חטובה מקודשת והו' צדיק, ואע"פ שרעיון לא עשה שום דין.

קדש על מנת שהוא לדיק, אפילו הוא רשע גמור מקודשת שמת  
 הרהר מצוה נזרן, הרי המצוה נזרן אף שלל נפס הו' דיק'. [וכן ביומא  
 פ"ה ע"ב במשנה, חטאת ואסר דלי' מכפרין, ופי' רש"י ד"ה חטאת  
 [השן], ומסתמא מצוה אילתא שאלס לא היה ממחרט לא היה מביא קרבן,  
 ע"כ]. מטאר דזה שמיא קרבן גלי דעמו שמתמרט, ומכפרת לו אף שלל  
 המורה נפיו. ועיין כרמות ו' ע"א רש"י ד"ה אלס על השפן, דלרנו  
 ענין, נראה ג"כ דהייק. היא המצוה נזרן אף רש"י בשבועות י"ג ע"א  
 ד"ה חטאת ואשמתו אין ממכפרין אלס על השפן, פירש, דכתיב והתודו  
 וגו', נראה דבירודי פה מלא כדכתיב והתודו. אף נאמת אין רחיה, דרש"י  
 פירש מלן זה דאינה מכפרת בלא מצוה, ומוכס מקרא זה דכתיב והתודו  
 וגו' והייט מצוה דירודי הוא עם מצוה, אלא אינו מוכס דהכפרה תליה  
 תירוד דברים דוקא, והמורה דכתיב והתודו הייט למצוה עשה, אף על  
 כל פנים מוכס דהשנה בענין, על כן פירש רש"י ביומא דמסתמא ממחרט  
 וכו'. ולא מלאחי דין זה להדיא נמרא דכפרה שחליה מצוה תליה תליה  
 דוקא תירודי פה, דהיא רק מצוה נוספת כמו כל מצוה עשה, אלא שמהא  
 הכפרה תליה פה, אינו מוכרת.

(א) בקריית ספר כתב: איני רמשהרהר חטובה בלבו נקרא צדיק גמור, אפילו הכי  
 לא הו' החטובה מצוה בפני עצמה אלא עם הירודי שהוא גמור החטובה.  
 (ב) וכן מבאר בשערי תשובה שער רביעי אות כ'.  
 (ג) בספר החינוך כאן מביא ממשכת שמחות דחולה שאינו יכול להתודות בפני  
 מתודה בלבו.  
 (ד) עיין לקמן אות ל"כ שצ"ח רבינו לכות שמואל אה"ע ס"י ל"ח סג"ה, שהביא  
 מהר"ר פלוגתא אם מהני הרהור חטובה בלולן קודם שהחזיר הגדולה. ובחלקת טחוקק

ממונן, אע"פ ששילים לו מה שהוא חייב לו, אינו מתכפר עד שייתודה וישוב מלעשות כזה, לעולם" (118). מצד אחד סובר הרמב"ם, כי וידוי דברים מעבב — "אינו מתודה עד שייתודה וישוב", ומצד שני אמרה הברייתא: "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור — מקדישת, שמה היררה תשובה בדעתו" (119). וכן נפסקה הלכה זו בהלכות אישות, הרי שאין וידוי מעבב ורק הירחה תשובה לבד די בו. וסתירה זו צריכה עיון. אמנם שני דברים נפרדים ושני יסודות (120) שונים נאמרו בשם תשובה וחלטה: א) בתור הפקעת חלות שם רשע; ב) בתור כפרה כמו שאר מכפרים — קרבן, יוח"כ, יסוריים, מיתה וכיוצא בהם. וידוי מעבב בחלות כפרה הכתובה במעשה התשובה, אבל לא בדין הפקעת שם רשע. אם אחד יעבור על לאו שיש בו מלקות, או כרת או מיתה ב"ד, ויפסל לעדות, אין צורך לשם כשרותו והכשרו לעדות בוידוי דברים אלא במעשה תשובה גרידא, התלוי בחרטה וקבלה, כמבואר בבבלי ובהלכות עדות לרבנו: "כל מי שנתיחייב וכו' והרי הן פסולין עד שיודיע שחרו בהן מדרכן הלין. מאימתי חזרת מלווים בלביבי? משיקיעו שטרותיהן מעצמן וכי' מאימתי חזרת המשחקין בקוביא? משישבו את פסיפסייהם וכי' מאימתי חזרת סוחרי שביעית? משיגית שביעית ובידוק" (121). אין הכשר העד כרוך בוידוי דברים, כי הלא הפקעת שם רשע אינה קשורה כלל עם מושג כפרה וחלטה אלא עם מעשה התשובה עצמו — חרטה וקבלה, ועצם התשובה אינו

118 רמב"ם פ"א מה' תשובה ה"א.

119 קידושין מט ע"ב, רמב"ם פ"ה מה' אישות, ה"ה (ופסק שהיא רק ספק מקודשת כלשון השואא, שמה היררה תשובה בלבד) וקאי אפילו באופן שהסא באותו מעשה, ויהינין בודאי, שלא התודה כפסות לשון הנפ' וישמא היררה תשובה בלבד", ומשמע שאין וידוי מעבב.

120 עיין במנחת חינוך שהער כ"ז וגם תירץ באותו אופן. והאיה לדבר, שאין הפקעת שם רשע תלויה בחלות כפרה מזה דבכפרה נאמרו ד' חילוקים, כמבואר ביומא פ"ז ובחמב"ם, פ"א מה' תשובה, ה"ד, ובהכשר חשע לעדות לא מניין אלא תשובה לבד ולא שאר מכפרים, ועל כרחמי דתשובה משיבתי לעדות לא משום שמפסתי, דאי' היינו צריכים ליה"כ (כל"ט) ולסרוי (בכרייתת ומיתות ב"ד) דמאי אולמא האי מהאי, אלא משום שמפקיעה שם רשע, ולזה לא מניין וידוי.

121 סנהדרין כה רמב"ם פ"ג מה' עדות הלכות ד—ג.

— *aistheticon* (to *diagnostikon, nosos*) והמשכלת (*to dianeticon — nous*), עד הפסיכואנליזה של פרויד וסיעתו, שהכריזו על התהום שמתחת-לידע, חזרת שאלת הדואליזם שבאדם וניעורה ומבקשת לה את פתרונה.

היהדות אומרת, כי האדם עומד על פרשת דרכים ותוהה על כיוון צעדיו; לפניו אלטרנטיבה נוראה — עלם אלהים או חית טרף, תפארת האצילות או מפלצת היקום, בחיר הוצרים או יצור מושחת, דמות של איש האלקים או דיוקן ה"אדם העליון" של ניטשה, ועל האדם להכריע ולהחליט (122). "אחור וקדם צרתני — א"ר ישמעאל בר תנחום: אחור לכל המעשים וקדם לכל העונשין. אם זוכה — אמרינו ליה אתה קדמת למעשה בראשית שנאמר ורוח אלקים מרחפת, ואם לאו — יתוש קדמך שלשול קדמך" (123). כאן מתגלמות תעודת היצירה וחובת ההשתתפות בחידוש מעשי בראשית. עיקר העיקרים הוא, שהאדם חייב ליצור את עצמו. אידיאה זו הורידה היהדות לעולם.

ב

**J** ההלכה הכניסה את רעיון היצירה בכל תוקפו והודו למצות התשובה וליסוד ההשגחה, הנבואה והבהירה.

תשובה, על פי השקפת החלכה, היא פעולת יצירה — יצירת עצמית. הפקעת הזהות הפסיכית עם ה"אנכי" שמקודם, ויצירת "אנכי" חדש, בעל תודעה חדשה, רוח ולב חדשים, מגמות ושאיפות אחרות, כמיהות ועריגות שונות — זהו **תשובה** המורכבת מחרטה על העבר וקבלה על להבא.

"כל מצות עשה וכי' כשיעשה תשובה וישוב מחסאו חייב להתודות וכי' וכן בעל הטאות ואשמות בעת שמביאין קרבניהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להם בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים, שנאמר: והתודה אשר חטאו עליה, וכן כל מחויבי מיתות ב"ד ומחויבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקיתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחברו והמזיק על הצמר וקבלה על להבא."

116 יצירה לעולם הזה ויצירה לעולם הבא, ועולם הבא חלא תלוי במעשיו, ואם יחסא — ימות, ואם לאו — יחיה.

117 וק"ר יד.

א.י. ה.כ.ה  
 גלוי ונסתר  
 כג"נ"י, סת"א-ז.פ. ג.3"מ



זקוק לוויזוי דברים. רק החלק השני של התשובה, שמכוון כלפי הכפרה, תלוי בוויזוי דברים, שכן קראה התורה לוויזוי "כפרת דברים". כל תעודתו של הויזוי מוגבלת בתחום התשובה המכפרת ואינה חודרת לרשות התשובה המפקיעה את השם רשע<sup>122</sup>. הפקעת שם רשע, שהוא העיקר הראשון של תשובה, היא פעולת שינוי העצמיות והאישיות — יצירת עצמיות חדשה של האדם. פעולה זו באה ע"י החלטת הרצון הגמורה והכרעת הדעת הכבירה. "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חסאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו' וכן יתנחם על שעבר ועידע עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו' וצריך להתוודות בשפתיו ולאמר עניינות אלו שגמר בלבו"<sup>123</sup>. עזיבת החטא (קבלה לעתיד) וחרטה על העבר מפקיעות את השם רשע שחל בגברא ו"מפסיקות" את המשכיותו הרוחנית ומשנות את זהותו (וידוע תעלומות מעיד על יצירה זו); הויזוי בשפתיו בא לשם כפרה גרידא. ברם מושג הכפרה הוא רק טפל לעיקר התשובה, שהוא הפקעת שם רשע וביטולו. "מדרכי התשובה וכו' ומשנה שמו, כלומר אני אחר ואיני אותו איש שעשה אותם המעשים"<sup>124</sup>. ה"אחרות" הרוחנית וה"שונות" האישית, שנצרות ע"י התשובה, מהוות את מהותה ותוכנה של זו. התשובה כובשת את חוק הזהות וההמשכיות השולט בהוויה הנפשית ע"י פלא היצירה וכוחה, שנמסרו לאדם. כשאדם שב, הרי הוא נעשה לבורא עולמות וליוצר עצמו ואנוכיותו<sup>125</sup>.

וכאן מופיע ההבדל העיקרי בין מושג התשובה בהלכה לזה של

122 בעצם ההלכה, אם תשובה גרידא מפקיעה את שם רשע או (בנתחייב מלקות) בעניין שילקה ב"ד, דברי הרמב"ם סותרין אהודי; כאן בהלכות עדות כתב: "כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה בין שלקה ב"ד, חוור לכשרותו", ומשמע דחוזר באות משתי אלו: תשובה או מלקות, ובפ"ב מה' טוען ונטען ה"י כתב: "לעולם כיה דנין לחשוך עד שילקה בב"ד אם היו עליו עדים שלקה (נא' על ידך) ועשה תשובה יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבעות". ומוכח מדבריו, דשתייהו בעיני (כשגמור דינו למלקות). ברם אין הלכה זו נוגעת בבעייתנו.

123 פ"ב מה' תשובה ה"ב.

124 שם ה"ד.

125 עיין במאמרו של מקס שלו על התשובה, שיצוין לקמן (הערה 127).

איש הדת הכללי. זה האחרון תופס את רעיון התשובה מבחינת כפרה, בתור תריס בפני העונש, בתור חרסת סרק, שאינה יוצרת ומחדשת כלום; נפשו הוגה נכאים ומתאבלת על יום אתמול כי עבר, על הזמן, ששקע כבר בתהום הנשיה, על מעשים, שחלפו כאל, על עובדות, שאי אפשר לשנותן ולהמירן באחרות. ולפיכך זקוק הוא לחסדים מרובים, לנסים ונפלאות, לרחמים רבים וכו'. מה שאי-כך איש החלכה! הוא איננו מתמכר לבבי ולתונה, אינו נושך את בשרו ואינו חובל בעצמו. הוא אינו עוסק בתשובת המשקל ואינו מתמכר לסיגופי הגוף ועינוי הנפש. איש החלכה עסוק ביצירה עצמית ובבריאת "אנכי" חדש. אין הוא מתחרט על העבר, שכבר עף ועלם, אלא בעבר הקיים עדין והמשתרב והנכנס לתוך ההווה והעתיד. אין הוא לוחם בצללים המציצים מן העבר המת ואין הוא מתאבק עם מעשים, שכבר כמשו ונבלו. אין קבלתו החלטה ערטילאית ביחס לעתיד רחוק וסתום, שלא בא עדין לעולם. איש החלכה מעוניין בבריאת העבר המשתקפת במרכס של חייו בהווה, הסואנים והגועשים כים נרגש, ובעתיד הפועם והתוסס, שכבר "נברא". יש עבר חי, ויש עבר מת. יש עתיד, שלא "עוצר" עדיין, ויש עתיד הקיים כבר. יש עבר ועתיד, שאינם קשורים זה בזה ובהווה אלא על ידי חוק הסיבתיות — הסיבה הנמצאת בנקודה זמנית א' מצטרפת אל המסובב המעורה בנקודה ב' וכן כל כיוצא בהם. ברם הזמן עצמו בתור עבר מופיע בבחינת "היה" — "אין", ובתור עתיד — בבחינת "יהיה" — "עדיין".

ומנקודת מבט זו אין התשובה אלא מושג ריק ונבוב; אי אפשר להתחרט על העבר, שכבר מת ושקע בתהום הנשיה, ואין מחליטים ביחס אל עתיד שלא "נולד" עדיין. ויפה התקלסו (מבחינה זו) שפינוזה וניטשה באידיאה של תשובה.

ברם יש עבר מתמיד ויציב, שאינו חולף ומתחמק אלא בעיני עומד. עבר זה נדחק ונכנס לתוך רשות ההווה ומזדווג עם העתיד. ומאידך יגסא, יש עתיד, שאינו גנוז מבעד לערפל, אלא מתגלה עכשיו בכל יופיו ותפארתו. עתיד מעין זה מערה ממקורותיו הנעלמים כוח ועצמה, לשד חיים ורעננות לכלי העבר. שניהם — העבר והעתיד — חיים, פועלים ויוצרים בטבורו של ההווה וקובעים את דמותו דיוקנה של ההווה. מבחינה זו אין אנו תופסים את העבר בתור "היה" — "אין", העתיד בתור "יהיה" — "עדיין",



אונקלוס

שםו דברים לא וילך

ארי אהפניו פטעות עמפאי: **כי פנה אל־אלהים אחרים: אי ועתה**  
**פתבו לכם את־השירה הזאת ולמרה**  
**את־בני־ישׂראל שימיה בפיהם למען**

שאינו רואה" (וע) את השירה הזאת. ז"ל ויעשו כמר עשות עממי ארעא, וכן יזיעו ויעשו כמר באינו השמים (ויג' א) עד וכפר אדמתו עממי" (וע) עשות עממי, ודע ואל תעשה שכן כשי" וכן האונקלוס אים מפרשים רק מינה הארץ, אלג' ב' מינות שנכנסו נגר (המנוקד בפס"ס) מקושרים על שלמרי, לומר ב' מינות מקושרות יחד כאלו אמר אלהים נגרים על גוי הארץ, וכן אמר עקב (נר"ל ל"ה ב') הסירו אם אלהי הנגר, ואין מי שיאמר שם שפירושו אלהי הגוים, וזה פשוט הוא בעיני (בר"א): כא) דברה מורה לשון בני אדם, בלשם שהיה להעלים דבר מעטמי ממיר והופך פניו לזר אמר ועושה עמו כאלו אינו רואה ואינו יודע (רא"ם): (כב) זהו פשוטו של מקרא, שאלו אמר את "השירה הזאת" ופי' כמזו "לגם" משה ויהושע, וכן כמזו הרמב"ן ז"ל ח"ל השירה הזאת אשר אנכי לך עשה והוא האינו ויקראוה שירה כי ישאלו יאמרו ממדי שיר ונמרה וכן נמנה בשירה כי השירים יכמו כסם הפסק במקומות הנעמה ע"ל, אלג' ח"ל בספר כ"א:

אור החיים

הכתוב עסם למה שעבר עד עתה שבחסורי פניו פירות ביום שזנה אחרי אלהי נגר, ואמר הטעם על מהם, זה אינו נרדף לאומרו כי רואה אני שהטעם כל הרעה אשר וגו' פירות על דרך אומרים ז"ל שבחסורי הוא לפי שזו אחרי אלהי נגר כמו שאמר (חולין ב') כל המורה בעבודה זרה כפובר בכל למעלה, עוד יש להטיר בפסוק למה כפל החסר הכורה כולה, והוא אומרו שטעם שבחסרה הוא אסחורי, עוד נרדף לרעה למה האריך לשון לומר על על כל הרעה אשר עשה ומה הוא כי פנה אל כל הרעה וחזר לפרש כי פנה. אכן הכתוב בא לתת אלהים אחרים, ומעתה הגם שיצאו עליו כל הכרות עסם להסתרת פנים, כי יאמר האומר ח"ו שכי' לא שבעולם מתמת הסתרת פנים ראויו הוא לזה כשם שפט בלזק ח"ו משפט זה כי אמר הצינא (ישעי) שהוא עשה כל הרעה ויצאו עליו כל הכרות וכן כ"ו) בספסוף" שלמה וגו' ואמרו ז"ל (סנהדרין שרת דין נוחת, ודע כי אין לרעה ואין רעה בעולם ק') בנדה שלדס מודד בזה מודדו לו והוא ישפט שאינה כנגד עבירה אחת כי י' יסד יאורוין כנגד כל בדרך אל אמונה ואין עול, והנה שבסתרת פניו כ' החטאים בדרך שקבע שכי כנגד כל מעשה הטוב, מהם יכול להיות שיכיו נפרעים על חטאים יותר ויבין שכן אדם שעבר על כל החורה כולה או על משיעור הראוי להם לפי עונשם כי אין השופט חפץ עבודה זרה ששקולה ככל החורה עונשו הוא לזה לרעה את אשר יצא עליהם מהכרות והרעות ואין עליו כל עונשין שבעולם ולזה חסורי כ' פניו מהם: זה משפט לזק ח"ו, וחלוי כי זה כולל במחמת **יב. ועתה** כמזו וגו'. אומרו ועמה הגם שלא שאומרים הלא על כי אין אלהי בקרבי מלאויו כיה משה מתעטב לעשות מחמר כ' וגו' (א), וזה הכתוב להשיב תשובה נכונה ואמר חקף ומדי" (וע) נחפון לרזו לכחזב חקף ומדי קודם ואינו הסתר פירות הסתרה זו יש לי בדין שאסחורי לוחו את יהושע את האומר בסמוך" דכתיב קרא פני מהם, ולזה כפל הסתר אסחורי, ביום הכוא" (וע)

אור בהיר

מזו מלשון פלה שהוא מדה. (מדר) ואינו דרוי וחרטה כמו ש"ל, הלא אדרבה חרעמות, לומר שאינו מניע לי על מי משפט כ"כ נבות. (מדר) בענין יום הדין, כמו בפסוק הקודם. (מזו) אפילו במקום שלא אמר ועמה. (מזו) פני לא יחפון עם הכמיה

אונקלוס

שםו דברים לא וילך

וישקבון רחפתי וישנון ית קמי די גזרתי עמרו: י' ויחזקו רגזי כהון ביומא הווא וארסקון ואפסק שבנתי כנהון יהוון קמפו ויערעו יתהון בישא פניא וקמו וימר ביומא הווא הלא מרצית שבנת אצתי בני ערעוני בישא האצין: י' ואנא פלקא אפסק שבנתי כנהון ביומא הווא על קר בישא די עברו

**פארפו ועזבני והפך את־בריתי אשר**  
**ברתי אהו: י' ונתת אפי בו ביום**  
**ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם**  
**והיה לאכל ומצאוהו רעות רבות**  
**ונצרות ואמר ביום ההוא הלא על כן**  
**אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות**  
**האלה: י' ואנכי הסתר אסתיר פני**  
**ביום ההוא על כל־הרעה אשר עשה**

רשי"י

פסוק ו' אות י"ז, ואין קושיא שכל מקום שנלמד לו חטו גווי הארץ (מנקה): (ח) והסתרתני פני. כמו\* אלג' ויחז, שפירושו שמחמר הוא לאמר בירוח מיד שני וחטאות. כמזו\* ולדורות, אלג' כון אין שום מחמר רק הוירו: (כ) רכס טעו במירוט דברי רש"י אלג, ומנמו דמיקוקים קשים (ועיין בש"י שמשן אמריהם אלג' דבריו אין להם הנגה) ומקום הנימו לי האלשיים כמלאים לומר שרש"י זו פשוט וכן הוא מלה, משום דקשה לו פשטות משמעותה שיצדו ע"ז של הארץ, ופי הארץ יש לה ע"ז, הלא כל פעל ה' למעשה, ואין הארץ דמח ויחזיר לעשות ולעמד אלהים אמרים, לזה אמר שהוא על דרך (נר"ל מ"א כ"ו) וכל הארץ כלא מנחמה שפירושו וכל יושבי הארץ, וכן (סס י"ג ו') ולא נשא אומם הארץ מרעה הארץ, וכן יהיה פירושו כון "הארץ" גווי הארץ, וכן פירשו האונקלוס

לקט בהיר

אור החיים

הארץ ועושר וכבוד וישמן ומזו יאל לו שיצטע וזה הכונה כי אם יאן כי דעמו לדעת הכרות אשר אחרי וגו', וכן אמר בסמוך כמזו לנס את הכירה יצואו עליהם יהמו רחמי" ויסקל מרון אפן, לזה כואח וגו' כי אצומו וגו' ואלו ושבט ודשן ופנה אל הוא מודיע כי יסחור פניו וזנה וימלאוהו לרות אלהים אחרים וגו', הכי שבקדים שצט ודשן לופנה, רבות, ואומרו ואמר ביום וגו' (וע) פירות שישערו כמו כן במה שלפניו בקדים לומר וקס ואמר קד דעתם לרזב הכרה שרואים שאין זה אלא לזר וזה. עוד יראה כי לא כדור הוא עגמו וזה אחרי הסתרת פני מהם, והוא אומרו הלא פירות דלוי אלפי נגר אלא כדור שיקום ממנו, וכן הוא אומרו שעל שאין אלהי בקרבי מלאויו וגו' שאם היה בספר שופטים (ב') וימת יהושע וגו' וגם כל כדור בקרבי לא היו כל כך לרות בלתי עליו, ולא לומר שהוא לאסף אל אצומו ויקס דוד אחר וגו' (וע) שאמר הצינא (שופטים י') ותקרב נפשו בעמל ויעשו בני ישראל את הכרע ויעשו את הבעלים וגו' ישאל כצינא:

מלאכי עמוס אשר ציוויהו, והוא אומרו וקס וגו' וזה וגו' אשר הוא כל שמה בקרבו: פניו אחרי שכתורו את חטאתם" (וע) ואמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי, ואם נחפון

אור בהיר

יהושע וגו', היה די בזה, ולמה לקדמה הואת כאל. לוח) כדי שעל דוד חדש יאמר ויקס. (מל) אם יעשו אומם ממלא יהיו לאכול, ולמה עוד הסתרת פנים. (כ) ולי אפשר לטוב עלי הסתרת פנים כצינא. (מא) פשיטא שדיס שיהיה או יאמר, הלא הכי בענין יום הדין שיהיה בו לרות רבות שבעל כן יאמר. (מב) הלא הודיו הוא מעניי החטובה.





מסורת המדרש  
 ג. שפחה לו הקב"ה  
 פחה של השוכה  
 במדבר פי"ג. ילקיש  
 כאן לו פס"ו פ"ו (והי'  
 המפריד. וראה להלן  
 מל"ח ט.  
 שח"ט ק.  
 כפ"טא  
 כש"ח נפס.  
 שיהא  
 ילקיש כאן לו (כפ"ט).  
 וראה לעיל פי"ט.  
 ובכ"ש על דעתה ר"ב  
 לעיל פי"ט.

ו. ועתה פן ישלח ידו אמר ר' אבא בר פהא מלמד  
 שפחת לו הקדוש פרוק הוא פתח של תשובה ועתה אין  
 ועתה אל תשובה שנאמר (דברים י' יב) ועתה ועתה אל  
 מה ה' אלהיך וגו' והוא אומר פן ואין פן אל לא  
 אמר הקדוש פרוק הוא ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים  
 אמתה ואם אוכל הוא מי לעולם לפיכך וישלחו ה'  
 אלהים מגן עדו פיו ששלחו התחיל מקונו עליו ואמר  
 ו' האדם היה פחד מפניו.

ז. (כג) וישלחו ה' אלהים מגן עדו רבי יהודה ור'  
 נחמיה רבי יהודה אמר שלחו מגן עדו בעולם הזה  
 ושלחו מגן עדו לעולם הבא ר' נחמיה אמר שלחו מגן  
 עדו בעולם הזה ולא לעולם הבא על דעתה דר' יהודה

ד. דבר אחר: יתן האדם היה פחד מפניו ועתה פן ישלח ידו וקח מעץ החיים ואכל ומי  
 לעולם — ועתה פן — לא ישלח ידו. ספק לפני הקב"ה אם יאכל אדם מעץ החיים. אלא — אמר  
 רבי אבא בר כהנא: "מחו יעמה" (במ"ד יג ט) — מלמד — ארתו — שפחה לו הקב"ה —  
 לאדם — פחה של תשובה שהיו נאמר כאן "ועתה" והי' — אין "ועתה" — מרמז. בכל  
 התורה — אלא תשובה שנאמר: "ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליהוה" —  
 וכן משמעות הענין שם בפרשה. עוב את חטאי העבר. ועתה החל מחדש (ועי' מ"ב פ"ט). שאמר לו  
 הקב"ה — לאדם: "אפילו עשיתי אחרי שחטאת. עשה תשובה. ואי מקבל" (במ"ד שם, ועי' שח"ט ט).  
 "פן" — והוא "אדם" (שם) — אומר — להקב"ה: "פן" — "אי אפשי" (שם) — אין רצוני בכך.  
 ואין — משמעות — "פן" — בכל התורה — אלא "לא" — מוחלט ועיניו צוה ועוד.  
 "הקב"ה אומר: "ועתה" ואמר אדם: "פן" — אי אפשי" (שם) או — אמר הקב"ה: "כיון שאינו עושה  
 תשובה עני לעיל ט. ב. ולעיל ט"ו. ב. ותנאי תורע ט. ב. הרי בודאי — ישלח ידו ואכל גם מעץ  
 החיים" (אין זה בדיקו כלשון הכתוב. ועי' ליש כאן לו). אמתה — המה הוא הדב' — אין  
 אינתו עד כן עדו והוא יאכל מעץ החיים. ואם — הוא — אוכל הוא מי לעולם? לפיכך  
 — וישלחו ה' אלהים מגן עדו. כיון ששלחו התחיל מקונו עליו, ואמר: "הן  
 האדם היה פחד מפניו ליעת טוב ועי' — הנה הוא היה יכול להיות פחדו מן העליונים. שנחתי לו  
 לבחור בין טוב לרע. ולעשות תשובה.

ז. וישלחו ה' אלהים מגן עדו ענה את האדמה אשר לוקח משם ויגרש את האדם —  
 גם וישלחוהו. וגם ויגרש. שתי לשונות של גירוש (ועי' לעיל ט. ט) — רבי יהודה רבי נחמיה  
 — חלקים בפירוש כתוב זה. רבי יהודה אמר: "וישלחוהו" ויגרש — שלחו מגן עדו —  
 לשבת בארץ — בעולם הזה, וכמו שנאמר: וישלחוהו ה' אלהים מגן עדו לעבוד את האדמה אשר  
 לוקח משם. ושלחו מגן עדו לעולם הבא — לעת החיה. שלא יהיה לו חלק בין החיים. כאשר  
 אמר הכתוב שוב: ויגרש את האדם. רבי נחמיה אמר: "וישלחוהו" ויגרש — שלחו מגן עדו  
 בעולם הזה, ולא לעולם הבא, וכמו שנאמר: וישלחוהו ה' אלהים מגן עדו לעבוד את האדמה

הקשה עליו ועל דעתה דר' נחמיה רמה עליו אמר ר'  
 הונא אהלגונו רבי אדא בר אבהו ורבי המנונא חד אמר  
 פ' יהודה וחד אמר פ'ר, נחמיה והא מסייע לרבי נחמיה  
 (תהלים י" ט) אני בצדק אהוה פניך אשבעה בקלין  
 שמונתך, ללשונותך אורו שנברא פדמותך פאותיה שעה  
 אני בצדק אהוה פניך, פאותה שעה אני מצדיקו מאותה  
 גזרה פאותה שעה ו' האדם היה פחד מפניו אמר ר'  
 יהושע פן לוי לשבראו פראו פמדת היין וכמדת הרחמים  
 ולשטררו פמדת היין וכמדת הרחמים ו' האדם

אשר לוקח משם" — לתקן ולכפר את חטאו. והשליחתו — לחייון היא. ויגרש את האדם — הוא  
 מן עדו לעולם הזה. שאינו ראוי כעת להיות שם עד שיכופר עונו. על דעתיה (— לדעתו) דר'  
 יהודה — מה שאמר כאן הכתוב: "וישלחוהו ה' אלהים" — קודם "והי' — שם של רחמים ואח"כ  
 לבסוף במידת הדין וגרשו גם מחלקו לעולם הבא. ועל דעתיה דרבי נחמיה — בא הכתוב לומר  
 כזה. כי — רתה — ריחם ויחיד ויחיד ויחיד (ועי' לעיל שם ט) — עליו — את דניו. ששיתף  
 את מדת הרחמים בדיון. ולא גרשו אלא לעולם הזה. אבל יתן לו חלקו לעולם הבא.

אמר רבי הונא: איתפלגון — נחלקו בזה — רבי אדא בר אבהו ורבי המנונא, חד  
 (— אחת) אמר, כדרכי יהודה — שאין לאדם הראשון חלק בין החיים לעולם הבא. וחד אמר,  
 כדרכי נחמיה — שיש לו חלק לעולם הבא. והא — והי' כתוב זה — מסייע לרבי נחמיה,  
 שנאמר — בדברי דוד: "אני בצדק אהוה פניך, אשבעה בקלין תמונתך" — ופשוטו: ואני  
 כמדת דעתך. או כוכות דעתך. אראה את פניך. ואשבע מעונג ראית תמונתך בהקיץ ולא בחלום ועי'  
 רש"י ומצ"ט שם. ורז"י כאן. וחזק לומר "פניך". וגם "תמונתך". ואמר "בהקיץ". שהוא לשון על עת  
 יקצה מן השינה. לדרוש ולומר שכך אמר דוד: לכשקיץ — לעתיד. ויקום לחייה — אותו  
 שנברא בדמותך — הוא אדם הראשון. שנברא בצלם אלהים ודמותו. כמו שנאמר (בראשית א, ט):  
 "ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" — כאותה שעה — אני בצדק אהוה פניך.  
 וכלומר: כאותה שעה — יאמר הקב"ה עני עני ב' יפית ורז"י, ועי' ד"מ"ט): "אני מצדיקו —  
 ומוכה אותו — מאותה גזרה — שגורתי עליו להיות בן חיות. כאותה שעה — יקיים: "הן  
 האדם היה פחד מפניו" — כאחד מן העליונים. והו': "אני בצדק" — כשארזה בידיק ויוכי  
 דין אד"ר — "אחזה פניך אשבעה" — אראה פניך ואשבע מעונג ידך — "בהקיץ תמונתך" — בעת  
 שקיץ ויקום לחייה האדם הנברא בצלמך ומכונש לעיל סי' א).

דבר אחר: וישלחוהו ה' אלהים — אמר רבי יהושע בן לוי: נאמר כאן "והי' — שם של  
 מדת הרחמים. וגם "אלהים" — שם של מדת הדין. לומר לך: כשבראו — הקב"ה את אדם הראשון  
 — בראו במדת הדין ובמדת הרחמים — כמו שנאמר (בראשית ב' ז): ויצר ה' אלהים את  
 האדם, כשיחתו שתי המידות. שיחלקו הרחמים את מדת הדין כרי שיוכל להתקיים. וכנדרש למעלה  
 (וב' ט), וכשטררו — וגרשו. טררו — גם כן — במדת הדין ובמדת הרחמים — וראה  
 לדברי רבי נחמיה שאמר למעלה שיש לו חלקו וחחיה לעולם הבא.

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22

... 12722... 22









כסא דוד דרוש ט' לשבת תשובה

רח

הודאתו הודאה • וטרם כל קחו עמכם דברים רכבי תורה  
במשלל למען רעת חטאותיו וחומרין בפרטות כמו שאמרו  
שעיקר הכל התורה כמ"ס השיבנו לתורתך וכו' וסמורנו  
בתשובה ואמר עמכם שיהיו תרדי עמכם בלי הסת הרעת •  
וה"ס אמרו ליו וכו' אפשר כמ"ס שרוב עיר כנימין דמי שלומד  
תורה לשמה מתכפרים הפונות לבמרי ולבני דידיה ח"כ ר'  
חלוקי כפרה רפ"ה התורה לשמה מתכפר הכל • וז"ל אחר קחו  
עמכם דברים ר"ת אמרו אליו כל עון תשא וכ"ת התשובה  
אינה מכפרת כי אם על עשה אבל ל"ת וכריתות ומיתות  
וה"ה צריך לכל זמן כמ"ס ר' חלוקי כפרה ללא וקח טוב זו  
תורה דתורה לשמה מתכפרת הכל וז"ל טוב היא התורה בלי  
טום תערוכות • ועוד מפלת התורה ונסלמה פרים שפתנו  
דהעובד בתורה היא באלו הקריב קרבנות L

←

**ועל** פי זה ככא לקראין ונקדים מ"ס בילקוט ריש דבר'  
אל כל ישראל מלמד שהיו כלם בעלי תוכחה  
ויכולים לעמוד בתוכחה • וז"ל וילך משה שהלך להוכיחם  
בדברים קשים קושי על קושי וז"ל וירכר ריבוק קשה את כל  
הדברים האלה שהוא קשה וז"ל לכל הפחות ופי תיגזר הרי  
לצבור באמירה רכה סגוי ואמאי משה רבינו דיכר דבריו קשים  
תאר לו"א אל כל ישראל שזה בעלי תוכחה ויכולים לעמוד  
בתוכחה ומש"ה בא עליהם בחזקת הידי כי להם יאתה •  
וכי תאמרו איך זלול בכבודו לילך אצל כל אהל ואהל מישראל  
כמ"ס ר' כחיי וגם שהיה תלך ותלך שחל על כבודו איך  
כבודו מחול לו"א בן מאה ועשרים וכו' לא אוכל עוון לזאת  
ולכא וכו' יקושי הוא עובר לפניך וכו' וניתנה השררה  
ליהושע ומש"ה הלכתי בעצמי אל כל ישראל ואמר שתוכחה  
בקושי לכבוד ה' אחר ואמר אליהם אמירה רכה :

**אמנם** לדרכנו אפשר לומר דרז"ל דרשו קחו עמכם  
דברים רכבי תורה • וז"ל וילך משה להוכיחם  
ואמר להם עיקר התשובה וירכר את הדברים רכבי תורה  
האלה אלה החקים אלה המשפטים כמס"ל במקום אחר דזה  
תחילת התשובה לשב אל התורה וזהו שזה אל כל ישראל כל  
א"כפי כחו והאשר ילמדו ויעסקו בתורה אז המוכיח דואה סי'  
יעה בתוכחתו • והם ישוכו כהוגן שירעו האיפורים ויפרטו  
תהם ככל הדברים אשר דאו עיניך אחת למעלה :

**ואפשר** שזה כונת הכתוב עלתה אברה הארץ  
ויאמרה על עזבם את תורתו אשר נתתי  
לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה ונתתם אל כונתנו זה  
יאמר שצ"ע שעזבו התורה בתחילה ללכוד פכתם איסורים  
שלא ירעו שהוא איסור ועבירה גוררת עבירה אחר כך באו  
לעבור על איסורים שירעו בהם ומרעה אל רעה יצאו עד  
שצ"ע ז"ל • ועיקר הכל היה שעזבו התורה • זהו לצי  
פשוט • אולם יש לתרומב ולמתק הדברים באופן זה כי  
הנה דרז"ל דרשו שלא כרכו בתורה תחילה • ולכאורה יפלא  
חרא חנא לכו לרז"ל לומר הכי ולא כפשט הפתוב שצ"ע  
התורה לבמרי • ותו עכדי האי דיטכא להאי פרישט' וכי  
מסום שלא כרכו בתורה תחילה אברה הארץ והלא הכרכות  
דרכין • ואפי' תימא שכרכות התורה הם דאוריית' כסכרת  
מ"ד • הלא כרכות אינם מעכבות • ואין כראי עון זה  
לאכר ארץ ומלוואה • ותו דמתאי דכתיב על עזבם את  
תורתיו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה משמע שלא לתרו כלל •  
ותו אעיקרא דריבא פרכא מה זו שאלה על מה אברה הארץ  
ונשאל לחכמים וכו' ולא פירשוהו והלא הן בעון כ"פ ירעי  
עובם ותקף העבירות אשר עשו • אמנם נקדים מ"ס פ'  
ד"ע תכאן מודיעא רבא לאורייתא והקשו התוס' דהרי ישראל  
אמרו כעשה וכשמע ואין עתה כזורו אחור ולא רצו לקבל עד  
שכפה עליהם הכר בניג' ועוד הקשה הרשב"א דאם איתא  
שהיה להם מודיעא אמאי נענשו וכחכר הבית • והרב מהר"ג  
מולכו זל"ה תירץ דישאל תחילה ועד סוף על עמדם  
יעמודו לסמור ולקיים המצות ומה שלא רצו לקבל עתה היינו  
עסק התורה ומיאונו לעסוק בתורה ועל זה כפה עליהם  
הכר בניגית וקבלו באונם לעסוק בתורה ועל זה הי"ל  
מודיעא וכענשו שעברו על המצות שקבלו ברצון עכ"ר • והנה  
אמרו רז"ל דכסר דשפר תלמוד תורה גדול מאד כך עכ"ר  
ביטול תורה גדול מאד • ואינו דקשיא ליה בכתוב דאם  
איתא כפשט הכתוב שלא פסקו בתורה כלל מדוע לא מצאו  
כל אנשי חיל ודיהם לומר שהוא בעון ביטול תורה אשר הוא  
חמור מאד ולישב זה פירש על שלא כרכו בתורה תחילת  
והעבין דלעולם היו לומדים בתורה לא ללמוד פשכיל עסק  
התורה רק כקורא בסיפורים וכינא וסכרתם היה דיש למס  
מודיעא

**וזה** יש להסמך בסדר היו וילך משה וירכר את הדברים  
האלה אל כל ישראל ויאמר אליהם בן מאה ועשרים  
שנה אנכי היום וכו' ויש לדרק דקרא קאמר שתי אמירות  
ובאמירה ראשונה כתיב וירכר את כל הדברים האלה ולא  
פירש מה הם • ועוד דכרישא כתיב וירכר כל דיבור קשה •  
וגם האלה אמרו ז"ל שהיא קשה כמ"ס ביכמו' רף כ"א האל  
קשה ואלה קשה מהאל והכא כתיב האלה אפשר שיהיה  
יותר קשה • ותו דתכף כתיב ויאמר אליהם לשון אמירה  
רכה • ותו דמרכו אפ" כמ"ס בתפוחא וילך משה אין  
וילך אלא לשון תוכחה שגאמר לכו חזו הפעלות אלהים •  
ונקדים מ"ס בשילת' פ' הבא על יבמתו א"ר אלעאי משום  
ר' אלעזר ז' שמוע כסם שמוע לארס לומר דבר הנשמע כך  
מוע לארס שלא לומר דבר שאינו נשמע וכתב הרב הנמקי  
דמקסים חמ"ס בערכין שחייב להוכיח עד שיכנו או  
יקללו ותיירץ דהתם ביחוד אצל ברכים לא והא דאמרינן  
בשבת לוכחינאו מר להמי דבי ריש גלותא ואמר לא תקבלי  
מיכאי ואמר אפ"ה לוכחינאו מר התם שלא הוכיחם כלל אלא  
שהיה חכר בהם שלא ישמעו ומסום דאולי ישמעו או שלא  
יהיה להם פתחון פה היה חייב להוכיח אפי' פעם אחת עכ"ל  
וח"ס הרב הנמקי עד שיכנו או יקללנו הם שתי סברות שס  
דרכ אחר עד הכאה ושמואל עד קללה ור' יוחנן עד כויפה  
ונראה שכונת הרב הנמקי להקשות בין לרב בין לשמואל •  
והר"ם פסק עד הכאה ותמחו עליו דהו"ל לפסוק כר' יוחנן  
עד כויפה דה' כותיה לבני רב ושמואל • ויש אריכו דברים  
בזה אין כאן מקומו ומתאי להדיטכ"א בחידושי יבמות  
הנדרסים החרש שכתב כפשיטות כהרמב"ם וכן מצאתי  
להראב"ד הכיאו בשבלי הלקט ח"ב כ"י (וכקצור הוא סימן  
כ"ז) שכתב לריבא עד הכאה וקללה • ומצאתי בזה  
הקדוש סכי אוקמומו חכריא דחייב להוכיח עד הכאה • וכא  
ודאם גדול הרמב"ם שכיון אל האמת חם שהסכימו התבא'  
ומוכר דשמואל ור"י לא שמוע להו ע"ד דאמרינן פרייתא  
לא שמוע ליה לפי דר"י ושמואל מותכין עליוהו חכריתא  
ולא אמרי' דתכאי ניפשו ופלוגי כידוע ואחר זמן נודע לרי'  
ס' שארית יעקב וראיתי ברף ק"י ע"ג שהכיא דכרי הרב  
הנמקי בצורה אחרת דלכיים לא אלא דוקא אם היה ארס  
השוב שדכרו • כשמעין עכ"ל ואין זה כנמקי ותו שהוא הפך  
סוגיות שבת דלוכחינאו אפ"ג דלא תקבלי שלא יהיה להם  
פתחון פה והגם שכתב במיאוני ישמעו מ"ת אינו כמ"ס  
הרב שארית יעקב ואין להאריך :

**ובזה** שמעם אוני מרב אחר המיוחד שהיה מפרש  
כונת הכתוב תשב אנוש עד רכא ותאמר שוכו  
כני ארס הכונה תשב אנוש יחיד עד רכא עד הכאה • וה"ד  
כיחוד אבל לרכים אין חוב לומר כי אם פעם אחת וז"ל  
ותאמר שוכו כני ארס אמירה א' ובלשון רכה וד"ן :





מאמר זה הוא תוצאה של מחקר שנעשה על ידי המחברים במסגרת פרויקט המחקר על התפתחות השפה העברית. המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.

המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.

המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.

המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.

המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.

המחקר נעשה במסגרת תוכנית המחקר של משרד החינוך והשכלה גבוהה. המחברים רוצים להודות למוסדות הממלכתיים שסיפקו את התשתית המחקרית. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי. המחברים גם רוצים להודות לפרסומים שסיפקו את החומר המקורי.



בלחה ימים מקדים. אולם ימינו צפויים יגל. צעויות הפסת, והיו הפסחים כשרים אף הקרא דוכי, לם למשמרת, שכתב דמולה שמשו צעלות, ומסורה היו יכולים לאכול היתה בלוח לילה. גל עין עייש גדערו, מסם בלילה אהיו שמו עמנו ועדיהם, והלא ונקוד הדבר הוא מדברי המי שמוה פי"ע קי"ל דכל הדעות למטה היו רק ביום ולא ושי"ש על הפסוק עד שבנתך במסבו עייש בלילה כמבואר במילתא פ' בא פ"א עייש, עד שמשו וישראל מוסבין ואוכלין פסחיהם ופי"ב צע"כ דהפרשה היו לאמרה למטה בי"ד וכו' והיתה נפש קורא לאכול אמרו לו לפי חשיבה אחר שמשו פסחיהם, והוא משה כך אמר לי הקב"ה כל זן נכר וכו' שכתב רש"י דבי"ד צייסן לאמרה פרשה לא יאלל צו עמדו והפרשו הכתובים צעויהם זו. ולפי"ז מבוארים הינו גם דברי התוספתא וכו' אמר לבס כך אמר לי הקב"ה אל עמד דקטנה רק לעיובא דערלות של אכולה ולא או"ש מקמת קפך ומתה אוחו אל ואלל צו של עשי, כיון דלאמת צפס מלרים עוד לא עמדו ומלו את עבדיהם וכו' אמר לבס כך אמר דיון דערלות מעבדה צפסא רק לאחר אמר לי הקב"ה וכו' כל על לא ואלל צו מוד בלד כמו שבדענו מדברי רש"י וכו"מ דהנטי בלוי"א. נתן מדעו על ידו ומלל עמו מי"ב; וכן בן דברי רש"י דהמילה היתה בלילה צע"כ. שמשו וישראל מוסבין ואוכלין פסחיהם, ולפי"ז הכי נמלא דצפת עשוית פסחיהם, ולפי"ז הכי נמלא דצפת עשוית הפסח עדין עלים היו, וצעי"כ מוכרחים אלו למד דהפרשה, וכו' אמרה למטה אחרי שכבר עשו כל ישראל את פסחיהם, וצעת עשי' עוד לא נאמר דיון דערלות מעבדה

ב ש ל ח

76

כתב זאת זכרון כספר ושים באוני יהושע. וצמ"ב"ס. בסקרמה ז"ל ולאמר ופומם ז"ל צוה, דהנה נכל פרשה שבחורה יש וירושע שלשון קבלו ממשה וירושע שהוא חוק"כ שבטי"כ. וכו' כתב זאת זכרון כספר, תלמודו של משה דציו מסר תורה שבטי"כ היינו שכתב, ושם בלחי יהושע, היינו והיו עני, הכי דאפי"ש שלשון קבלו, אצל הקורה שבטי"כ דכ"י פרשתא שנתפרה המסורה היתה לירושע, והוא שנתפר עלי, לירושע, דמתן בלחיו פי"א ומסרה לירושע, ונראה דמקור דבר זה הוא מכה דליתא

כספרי פ' פנחס, וזו את ירושע וגו' וכו'. כחצו לבס, ושומה צפויס, דהיינו שבחב על דברי תלמוד, ומפרש כרמצי"ס. דהיינו ושבטי"כ במשי"כ למעלה, אמר לבס שישמו שלמנה על תורה שבטי"כ, וכו' ושים בלחי צל לדרוש צעמת דבר מתוך דברי צמדות יהושע. ועיין בתמורה דף ע"ז דשנשתכחו שבחורה מדרש צבן, וכו' דברי כספרי מירושע ג' מאות בלכות עמדו כל ישראל שלירך אדם שיכיו עיניו ואינו ולצו מכוונים להרוגו, והיינו משום דהוא המורה על תורה לדברי תורה, עיניו היוו תורה שבכתב, ואינו שבטי"כ, ובמשי"כ. דהנה כתיב ועתה כתבו לבס את הכירה מסיני, ולצו היינו להבין דבר מתוך דבר בואת ולמדה את בני ישראל שומה ולדרוש במדות שבחורה מדרש צבן, ובמשי"כ: צפויס, ולכחורה. הוא פל לשון, דהיינו וזוהו ציבור הכתובים כי המלה בואת ולמדה את בני ישראל היינו שומה צפויס. וגו' לא נפלאה הוא ממך. ולא רחוק אכן נראה, דלאמר כזה עני חלקי החורה, הוא, לא צממים הוא וגו' ולא מעבר לים שבכתב ושבטי"כ, וזלמדה את בני ישראל וכו'. הוא וגו' כי קרוז אריך וגו' צפיק וצנצנך קחי על רישי דקרא דכתבו לבס את הכירה לעשות, כפל הענין דצדדים פפולים. וציבור בואת, דהיינו תורה שבכתב, ולעשות צוה לכתוב את החורה ולמדה לצדיק, והנה מלה תקראת תורה שבטי"כ; את החורה ולמדה לצדיק מתוך הכתב, ובמבואר דהקדמת רמב"ם תורה זו תורה ושומה צפויס הוא מולאח צעי"כ קחי על שבכתב והמלה זו פירושה דהיינו תורה כחורה שבטי"כ שלא נוסדה לכתוב רק לריכב שבטי"כ. ויש כחוצו כי המלה בואת, ר"ל להשאר צעי"כ, והיו שומה צפויס, שמשאר המורה שבטי"כ, לא נפלאה הוא ממך ולא צפויס. דהיינו תורה שבטי"כ. שז מלאחי תורה דהיינו תורה שבטי"כ, שז מלאחי חורה שבטי"כ, המקובל, והדרת, ולענין שדצדדים מפורשים צבדייתא דנעלת חפנית פי"ב עיי"ש.

**ובספרי** פ' באזינו ויאמר אליהם שמו לבצבס לכל הצדדים וגו' מלמד עזירך אדם שיכיו עיניו ולצו ואינו מכוונים וגו', דהתקל המקובל הוא צפיק כענין שאלמך לזבדי תורה, וציבור הדבר, דהנה תורה שומה צפויס, ושני מחלקות כמו שאלמך שומה לבצבס, ובמשי"כ למעלה; יש צוה, ה"י בלכות ריניים שנתמסרו למטה ועיין דהיינו שלומדים ואמר צפיק וצנצנך לעשות ועיין צפיק ח"ל חו"כ שאלמך לבס משה עימו לבצבס וגו', הדוע על פה, ועיין צנצנך הסבחה שביטאו דאמר שלמד לבס החורה שבכתב ושבטי"כ ציטן שהוא מכלל הכוחות הנמשכות אל לבו עכ"ל, וכן כן דצדדים שכתבו.

פרשת וילך

די אלקיך הוא עובר לפניך וגו'.

הכא אמר משה בעצמו כי אלקיך הוא עובר לפניך עלי צימ דיעו.

ורבה צי' בעלה בני משה בעצמו וה' אילן לפניהם יומם, וכמע הרמזי' שם מנה דאצל משה אזי וצ"ל היינו מסתן לפניהם אצל נפי'ל הקצ"ה לברי' וצמר הכרמ"ץ דענאולה הלאסונה הי' הקצ"ה עמיהם צימ בעמוד ענג' ונלילה הי' עמיהם צימ דיעו בעמוד ענג' אצל נפי'ל לילה צימ יאמר וה' לפניך לפניהם אף נלילה עי"ש בצדקתו, הרי דאצל משה הי' בעצמו סתן לפניהם רק צימ ונלילה הי' צימ דיעו עמיהם, ולפי"ז י"ל דפסוק דהכא הי' אלקיך הוא עובר לפניך קאי צימ, ואלו להלן דכתיב וה' צי"ז היינו משהם דלילה הי' רק צימ דיעו עמיהם, ולפי"ז יוצא דאף משה הי' סבור שיה' לפני יהי' עם יהושע צימ וכמו שיה' אצל משה ודלא כהמשך סממיה.

כי אתה רבונא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם וגו'.

לזרז ואין שני דברים לזרז עי"ה וכבר הקשו לשייח' מפי הצבורה נאמרו דגם מה סממיה משה ליהושע כי אמה מצוה מפי הצבורה נאמרה לו למשה שיאמר כן ליהושע, ואין אפשר שמהיה פלוגמה צייחיהם.

שמתא פ"ה דניסוף לוח צריך לקבל עליו לעשות כל מצות ה' כמו שעשו בנימין שני, והרי זה מכלל המצות משונה שיקבל עליו לעשות כל מצות ה' וזהו דבר ממש שאלו נראה כן משאר הלאסונים, וז"ש א"ס זה מעט בקיזים מצות המצוה או דאפי"ג דהוי מילן ממצות המצוה מיי"מ כל דאב ומצוה על המצוה על הפסוקי שערב אינו מעטב א"ס לא מקבל על עצמו לעשות כל המצוה, וז"ש.

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיד ובלבד לעשותו וגו'.

מש"כ בעצרת נאמן ה"ל מצוה פ"כ ה"ג, ולפי"ז י"ל דהוה מילי דכתיב צפיר וצלבנך דצפיר רי"ל המצוה והואו"י, וצלבנך היינו השויעה, מפני דאיי"ר כמותא דרך מקרה דהואו"י קודם לעושה.

ורבה רש"י פירש דקאי על מצוה מורה, ולכתיב י"ל עפומיה"כ כש"ע הרב ה"ל מ"מ פירש כי ח"ל וכל אלה לר"ך ליהוה להוציא בשמחה ולתשמיע לאזניו כל מה שלומד, אפי"כ בשעת עיזן להצין דברי ממוין דברי, וכל מה שלומד בהכרח לרד ואפשר לו להוציא בשמחה ואינו מוציא אינו יוצא בלמור זה י"מ מצות ולמדוהם אומם, וכמשי"ל לא ימוש ספר המורה הוא מפיק והגיה בו וגו' עכ"ל. הרי כמע דכל שפשיב להוציא כפה ואינו מוציא אפי"כ מצות מ"מ ודכתיב לא ימוש ספר המורה מפיק, ודוקא בשעת עיזן יוצא בשרהור בעלמא ודכתיב אח"כ והגיה בו וגו', ולפי"ז נראה דהוה מילי דכתיב ספר, דהיינו על כל מה שפשיב לו להוציא כפה, וצלבנך בשעת עיזן להצין דברי ממוין דברי.

←

הרמב"ן פי' דקאי על מצוה שימורו א"ס עונם כשהם יאסורו צלם אל ה' ויקבלו עליהם היום המורה לעשותה לזרועם, וז"כ למה כתיב צפיר קודם צלבנך כשהמצוה כלל קודמת להואו"י פה, וכמבואר במעשה עי"ז דהמורה ואינו מוחז' צו דומה לטובל ושרך צידו, ונראה דכתיב יונה בשע"מ שער א' א"ס כמע דמי אשר משה על דרך מקרה ראשית מצוה האלה המורה ואפי"כ יעוור דרכו כמו שזמיר ומורה ועוור ירום, הוהי' סמילה ומורה על המצוה והואו"י, ואפי"כ ועוור, אף האלה המצוה על דרך לא טובה ממיל ראשית מצוה האלה לעוור דרכו ואפי"כ יחמרת, דעריבה ומחבתה יחמרת היא השלמת השרך והמצוה והואו"י במקום הטובלה עכ"ל, הרי נראה מדברי דדוקא במחיצה על דרך לא טובה ממוי צריך להיות הואו"י לאמר השויעה דאפי"כ הרי זה כעוול ושרך צידו, אצל כמותא דרך מקרה המצוה והואו"י צריך להיות קודם השויעה ודכתיב ומורה ועוור ירום, סמילה ומורה דהיינו מרטה וואו"י ואפי"כ ועוור ונעוין

הדך הישר ללא מן החושך. אולם הירושלמי  
 בחגיגה אירי באומן מתיחס ולאומן בני אדם  
 שמתאו מתמת שם בנתיים מתת היצר הרע  
 מתמת החאוו ותכונים למרוד. זו מ"ו  
 שהמורה מצלין ושאר לנה"ר לשחרר אותם  
 מתמת ככל היצר הרע.  
 ולפי"ו איש הא דמנואר במת' ערובין דמאי  
 דבתיב לא שמים הוא ולא מעבר לים  
 היא קאי על מ"ס ואף שהמנוה האת קאי  
 על משוזה ולא על מ"ס דמכין שהדך  
 למשוזה הוא ע"י לימוד המורה לכך כתיב  
 שהמורה לא שמים היא וממילא מות משוזה  
 לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא.

ב"ה הוציאה הזאת ובי' לא נפלאת היא כבודך (ג. טו).  
 בחידושי מן ר"י לוי פ' שלח ביאר  
 דמנוה נקראת מורה שבע"פ  
 והקדמת ההקדמת מורה זו מורה  
 שכתב והמנוה זו פירושה דיינו מורה  
 שבע"פ, וי"ט הכמוז כי המנוה הוא ר"ל  
 המורה שבע"פ לא נפלאת היא ממך ולא  
 רחוקה היא, ככל הדברים נגד שני חלקי מורה  
 שבע"פ המקובל והנדרש, ולעין הקבלה אמר  
 כי לא רחוקה היא ולא מעבר לים היא, ולענין  
 הדגש אמר כי לא נפלאת היא ולא שמים  
 היא כי אפשר להשיגה ע"י יגיעה, והו  
 שמיים הכמוז בפ"ך ובלבד ובי' להחלק  
 המקובל הוא בפ"ך ענין שמתמר שמה  
 נתייחס, והחלק הנדרש מלי בלבד עכ"ד.  
 וב"אור הדבר שהפרטה אירי רק במורה  
 שבע"פ דבמדרש מנחמה פרשת נח  
 אמת ולא קבלו ישראל את המורה עד שכפה  
 עה"פ כי קרוב אלך הדבר מאד כתיב המורה

המורה ולא הי' להם מצלין לנה"ר לא היה  
 מקוה שישו ונחמה הארץ. ועי"פ נתינו  
 למדין מהירושלמי והמדרש בליכה שהדך  
 למשוזה הוא ע"י לימוד המורה ורק ע"י  
 לימוד המורה י' לקוה שישיבו.  
 והנה בלדת אליהו (דברים ג. ט) עי"פ כי  
 הקשה ה' את רוחו ואמן את לבו  
 ונראה כי דוד המלך עליו השלום אמר (תהלים  
 טו, י) לב טהור ברא לי אלקים ובשבת לב  
 טהור מכלל לדיכא טהמ, אך הענין בלמת כי  
 נפש הטהוהת הוא בשני פנים, או שיועד רצוני  
 ומכוון למרוד זו מתמת מאומ לבו זה נקרא  
 בלמת לב טהמ ר"ל, או מתמת שדרכו ישרה  
 בעינו והיצר הרע מראה לו פנים להיצר גמור  
 והענין שגמ לו רוח עושים עקב ופתולוג  
 שאינו מתמן בין טוב לרע כמתמר הפסוק  
 (ישעיה י, י) כי מתן ה' עליו רוח עושים וע"י  
 המפלג שיעילו השי"ת משני פנים אלו לאמר  
 לב טהור וכו' שלא יהיה מ"ו טהמ בלמת  
 במרד ובעל מתמת מאומ, ורוח נכון וכו'  
 שלא יהי לו מ"ו רוח עושים רק יצמן בין  
 טוב לרע והו מתמר הפסוק (ישעיה מט, ט)  
 לאמר לאסירים נאו כלומר בני האדם האסורים  
 מתת י' אל הרע הטהוהת מתמת מאומ  
 ומכונים למרוד זו מ"ו, ולאמר בנחשך הגוה  
 אלו בני אדם שחוטאין מתמת שאינם מתייג  
 ונראה להם כהיחז אי יתגלה להם דרך הישר  
 ולוה כיוונו במפלה ועטר לבנו לעבדך בלמת  
 ג"כ שני מדרגות ה"ל, והשמה א"ש ולא אכה  
 סיומן מתמת שני הפנים מתמת שהקשה ה'  
 את רוחו ונראה לו שזו דרך הישר לעשות

והנה בספרי פרשת האזינו יערוף כמתר  
 לקמי אין לקמי אלא דברי מורה וכו'  
 ואמר קמו עמכם דברים ושונו אל ה' ואין  
 דברים אלא דברי מורה, שנאמר את הדברים  
 האלה דבר ה' אל כל קהלכם, ולבאורה ז"ע  
 דאין שישיב י' לדברי מורה לשונו אל ה',  
 ובע"כ דהדך למשוזה הוא ע"י לימוד המורה  
 שהמאור שנה מחזירו למוטב.

והנה בירושלמי פ"א דתגיגה גרסין הלואי  
 אומי עוזי ותורמי שמרו השאר שבה  
 היה מקרבן אלא, ופני משה שאור ותכלין  
 הנותין טעם ולומר המורה שהיא שאור  
 ותכלין נגד לנה"ר במתמר חו"ל בראמי ינה"ר  
 בראמי מורה תכלין ואילו לא היו עוצים את  
 המורה לגמרי כבר שאור והתכלין של המורה  
 היה מקרבן לחור אלא לעצמותי, הרי מנואר  
 בירושלמי דהמורה מחזירו למוטב ע"י  
 שמורה תכלין לנה"ר, והנה המתלת ישרים  
 ביאר שם הקב"ה אומר שהתכלין לנה"ר  
 היא רק ע"י המורה אין לו ענה אחת  
 לנה"ר רק המורה, ולכן כאשר עוזי את

והנה זיל המדע כמב י"ג מורום י"ג ל"ג  
 שצטו וזמח הזיח זמרוך, ולא כמ  
 המדע שמו י"ג מורום ל"ג שצטו, וייל  
 עפיתמ"כ המנומח זכרמ ויח כל אלה  
 שצטו ישראל שגס עשר א"ר יומן וי' י"ג  
 שצטו היו והלא ככר זמור ספרים ומנשה  
 כרמון ומעוון יחי ל' אלה כעלי נונה  
 עממם און נמוון עמו וכפאון לוי נונה עממון  
 אפרים ומנשה נמוון כל אמר שצט א', הרי  
 דממון של שצטו ישראל הם י"ג ולא יומר  
 וי"ג הפרמ"ן צ"כ וזמח זכרמ נג' (1)  
 שהכמוג לא ימנה כצטוי ישראל רק שגס עשר  
 זכרמכז כזלמזי וממ' (2) כל אלה שצטו ישראל  
 שגס עשר וכאשר נונה אפרים ומנשה לשגס  
 און שצט לוי נונה ככלל השצטו, וי"ג  
 הרמז"ן צ"כ קרמ' (3) ע"מ"ש ולפי"ן לזכר  
 נמוון שצטו ישראל רק שגס עשר וכאפרים  
 ומנשה נמוון שגס און לוי נונה ככלל  
 השצטו, הרי נממז זכרמכמ ממש י"ג מורום  
 ל"ג שצטו לא היה לוי לזכר מורה כשאר  
 שצטו ולא נמון להם המורה כמו שאר  
 השצטו ורק נמון המורה לשצט לוי שגס רלו  
 שאר השצטו לנקור זכר מן המורה יחמס  
 שצט לוי ומש"ה לא כמז המדע שמו י"ג  
 מורום ל"ג שצטו, ושפיר עטנו בני ישראל  
 שהשצטו שצט לוי על שאר השצטו.

וממנו לוי יום ממר לא לכס נונה לוי נונה,  
 וי"ג להלא רזומיו אמרו ש"ג מורום כמ  
 משה ומן לל שצט ושצט אמר ולשצט לוי  
 אמר, וריון שכל השצטו קוצלו המורה כמו  
 טעמם שאמה משלטי אמ בני שצטו עליה,  
 ועוד י"ג למה כפסוק מוכר רק שנימנה  
 המורה לשצט לוי ולא מוכר שנימן המורה לכל  
 השצטו.

וגרמז דהנה ז"ל מדעזים רכח סדר וילך  
 א"ר ינאז כמב י"ג מורום י"ג ל"ג  
 שצטו וזמח הניח זמרון שגס ירקש לויף  
 זכר שיהיו מולמס אומה שפאלון, והנה אומה  
 ספר מורה שמונה זכרון היה הספר מורה  
 שנימן לשצט לוי וזכרמזי להלן כמכסה ויו  
 משה אמ הלוים נושא' לזון ברמ' ה' לאמור  
 לקוח אמ ספר המורה הוה וזממם אומה מנל  
 ארון ברמ' ה' א' והיה שם כל לעד, והנה  
 כפסוק מרמז והיה שם כל לעל והכוהו למלך  
 לזממל כמדע' שגס ילה אמר מן השצטו  
 לנקור זכר מן המורה שצט לוי מולמזן ספרו  
 וזכרמז, ולפי"ן א"ש דמע"ג שכל השצטו  
 קוצלו ספר מורה מ"מ מכיון שלשצט לוי נמון  
 הספר מורה לכמז' הספר מורה על שאר  
 השצטו אם לזו לויף מהמורה שפיר חשיב  
 שהשצטו אמ בני שצטו עליהם.

**קקדל את העם האנשים והנשים והסוף (גמ' ט).**  
 זו היא הקהל שהמלך מקהיל אמ העם וקורא  
 לנשיהם מן אלה הדברים כי רזח הספר זכר  
 מוכמח עלי עון וע"י שגס מקהילת יחי  
 מגודה אמח לשוג אל ה' כרי שיהא השצטו

ועמנו המשוה לפי שאמרו (ויק"ל ג' 1)  
 שגס ראשון של מו נקרא ראשון למשון עומה  
 ע"כ זכריון למשום הכנה אל המשונה, והנה

מנומון זמרון, זמרון, שכל מורה שצטו  
 זממח היה לוי שמי מנימם נמיה לזכר  
 כמורת מורה שצמב ונמיה שיה כמורת  
 מורה שצטו, ונמח עוד דע"י שנימן מורה  
 שצטו כממולה כמורת מורה שצמב שקל  
 ללמדה הרי זה מועיל ומיקל לוי לזכר לזכר  
 מורה שצטו, ולפי"ן י"ל דמע"ג רש"י כי  
 קרז' און המורה נונה להם כממ', אלה  
 נמכוון רש"י למלך מורה שצמב, כ"א לזון  
 מורה שצטו, ורק דממון שרן מורה שצטו  
 נמון כממולה כמורת מורה שצמב, ורק א"ש  
 נמון כע"ס, וריון שנימן כממולה כמורת מורה  
 שצמב הרי זה מועיל ומיהי שעי"י יגשמו  
 כמורה שצטו שג' מה שהיה כמזע על לזומ  
 האממומ, לכך קרז' און הדכר מואר.

והדיים והמות נתי' לפניד וז' ובהרת בדיים נ' (ט).  
 הממח, וי"ל דלון פיליון שילך זכרד הממח  
 והמות כל ימי מיוי אלה שילך זכרד הממח  
 וממ"כ ימור כמשונה וימשה משונה מלמז  
 שהזיונות נמשו כזיומ, מ"ל וזממם כמיס  
 זממן כיומח דף פ"ה ב' האומר אממח ואמז  
 אממח ואמז' און מספיקון זכר' למשום  
 משונה.

**פרישת וילך**

**ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשיאים את ארון**  
 בריית ד' (גמ' ט).

בס"פ כי מנח (נמ' 2) כמב רש"י שאממו  
 היום שנימן משה ספר המורה לזני לוי  
 כממ"כ וימנה אל הכהנים בני לוי זמא כל

ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבנו אף  
 אזי עמנו כמיני וקבלנו אמ המורה ומנה  
 לוי ומה אמה משלטי אמ בני שצטו עליה



מראה אמצע האו. זואאר מאן זא. צ. א. א.

אורות ימי הרחמים

קמז

תהי' לאשה ולירחי ל"ת דאיה ואויה לבא בישאל כגון ממות. ותריץ היכא אמרי' נתי עשה ונדחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיימי' לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתי' לעשה כלל ופירשי' השתא נמי מלמדן אותה לומר איני רוצה, והוא כדי שלא לבטל הל"ת.

ל

כחה של תשובה



המכ"ץ בפ"י נציבים עה"כ כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וכי' כי קרוב אליך הדבר מאד כפיך ובלבדך לעשותו כתב דוממות הזאת קאי על מצות תשובה הנזכרת כי והשבות אל לבבך ושבת עד' ד' אלמך מצוה שיצוה אותו לעשות כן ונא' בלשון הביטוי לרמוז בהכחה כי עתיד הדבר להיות כן כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום וזה הטעם כפיך ובלבדך לעשותו שיתודו את עונם ואת עון אבותם כפייהם וישוּבו בלבבם אל ה'. וכ"כ הספורנו והפסקו קאי על מצות תשובה. וכ"כ האבדנבאל.

אולם רבים ראו כן תמהו מגמ' ערובה בעירובין (נה) דמכאור דהפסקו איירי במצות תלמוד תורה. וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' תלמוד תורה ה"ח דכתוב בתורה לא כשמים היא — לא בגסי רוח היא מצוי', ולא במהלכי עבר לים היא — לפיכך אמרו חכמים לא כל המרבה בסחורה מחכים יצווי חכמים הוי ממעט בעסק ועסקו בתורה. ובאמת הא דלא כשמים היא ולא מעבר לים קאי על הפסקו דכי המצוה הזאת ומכאור דאיירי במצוה דת"ת ודלא כמש"כ הרמב"ץ.

ומכבר שמעתי מהגאון האמיתי מוה"ר"י אהרן קטלר זצ"ל שאמר דאף דמצות תשובה מתקיימת ע"י שיעוזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור כלבו שלא יעשהו עוד ויתנחם על שעבר ויתודה בשפתיו וכמשי"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' תשובה ה"ב מ"מ חידשה תורה פרט נוסף במצות תשובה דהוי

אורות ימי הרחמים

קמז

ואולי י"ל בביאור פלוגתתם דהתוס' בחגיגה ס"ל דאף דנשים נפטרו ממצות פו"ד כדאיתא ביבמות (סה:) מ"מ אכתי חיובת במצוה דלשבת יצרה וס"ל נמי דגם עשה דמדברי קבלה (דקרא דלשבת יצרה בישעי' פמ"ה כתיב) ככחה לדחות ל"ת. והשתא שוב לא מצי לתרץ דל"ש דחיי' משום דלגבי דדה ליכא עשה ד"ל דנשים לא נתמעטו ממצוה דלשבת יצרה ושפיר דאיכא עשה גם לדירה. ובאמת דכ"כ בקרבן נתנאל על דברי הגמ' בקידושין (מא.) דמצוה כה יוהי מבטלחה דהמצוה היא מקרא דלשבת יצרה. ובשיטה לא נודע למי שם כתב דאע"ג דאחחא לא מפקדא בפו"ד מדרבנן מיהא מיחייבא. ואולי מנחתו למצוה דלשבת יצרה דהוי מדברי קבלה וס"ל דר"ק הוי כדון דרבנן. וכן י"ל בכנות המאירי שם דאע"פ שאי"ב עשה גמור מ"מ אינה נפקעת ממצוה לגמרי. ואולי מנחתו למצוה דלשבת יצרה. ולפ"ד י"ל דהתוס' בחגיגה כהגורע"א ס"ל ואם האשה באמת פטורה מאיזו מצוה בורא לא אמרי' דעשה דירי' תרחח ל"ת דירה.

אולם בשטת התוס' בניטין ובכ"ב שר"ק ממצות פו"ד אולי י"ל דס"ל דמצות לשבת יצרה שהיא מדברי קבלה אין ככחה לדחות ל"ת (וכן י"ל דאולי ס"ל דנשים גם ממצוה דלשבת יצרה נתמעטו) וע"כ דכל הקו' היא ממצות פו"ד שתרחה ל"ת ועל זה שפיר דמשיני דזה לא יתכן משום דלגבי דירה ליכא עשה שתרחה את הלאו והוא כהגורע"א דמצוה שמוטלת עליו לעשותה בחבת אחר אינה דל"ת אם לגבי אחר מהם ליכא עשה.

ובעיקר הדבר כבר האריכו רבוותא אם דברי קבלה יש להם דין דאורייתא. ועי' בתוס' בכ"ק (יב.) דקנין אגב הוי מדרבנן וקרא דערים מצוות אסמכתא בעלמא היא. ובגליון הש"ס שם העיר מדברי התוס' בקידושין (ה.) דלכאורה מבואר דאגב הוי קנין דמה"ת. הוי דפלי' בזה. ועי' בתשרי המיוחסות להרמב"ץ בסי' דס"ג שר"ק הוא כדרבנן לענין ספיקו. וכ"ה שיטת הר"ן בריש מגילה הובאה במל"מ בפ"א מהל' חנוכה ומגילה ה"א. אולם הטו"א שם חולק וס"ל דכיון דמגילה ברוה"ק נאמרה כדאורייתא דינינן ל"י כי ד"ק הוא כד"ת. ועי' במוה"ר"ן חיות במגילה (ג:) שכתב דלהכי מנה הבה"ג מקרא מגילה כמנן המצות משום דמגילה היא מו"ק וכדאורייתא דמי. ועי' בנר"ב מהדו"ק בא"ח בסי' מ"א עיי"ש. ועי' ברי"ה (יט) ד"ק כד"ת דמו. וכבר הלכו בזה נמושות ואכמ"ל יותר.

ובעיקר דברי הגמ' גדולה תשובה שרחה ל"ת אף דגם כשאר מ"ע קיי"ל דעול"ת אולי י"ל לפי"ד הגמ' בכחכות (מ.) דפרין נתי עשה דל

קפ"ה

## אורות ימי הרמב"ם

מה מים מעלין את האדם מטומאה לטהרה כן ד"ת. ולפי"ד הגרא"ק הרי הרברים מכאורים היטב דת"ת הרי היו פרט וחלק בקיום החשובה. (ועי' כס' נהל קדומים מהחיד"א עה"פ כפר' פקודי הוקם המשכן שב"ה"קס" י"ש כו' אותיות מקוה. ואולי כוננו דהמשכן ה"ה כמקוה לטהר את ישראל.)

ולפי"ז מיושב היטב מש"כ הרמב"ן והספורנו והאבובנאל רק"א הרי המצוה הזאת כמצות תשובה איירי. ואף דבעלזבין (נהג.) איתא בהראי דאחילמוד חורה קאי מ"מ לפמשי"כ היינו הך דת"ת הרי פוטי נוסף בחפצא דתשובה ושורב אינא כתי"ת קיום כמצות תשובה.

ולענ"ד נראה להוסיף דאף דמצות תשובה מתקיימת שפיר ע"י עזיבת החטא וקבלה על להבא והרטה וכמשי"כ הרמב"ם בפ"ב מה"ל תשובה ה"ב מ"מ ע"י ח"ת שעל ידו נעשה קרוב ומדובק בשכינה ממש זוכה להגיע לירי תשובה מאהבה אשר עלה איתא ביזמא (פנ:) הדורות נעשו לו כוכיות. וכ"מ במדרש תנחומא כפר' נה דאין אוס לומר חורה (שיש בה דקדוקי מצות קלות התמרות והיא עוה כמות וקשה כשאל קנאות) אלא אם אורב להקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאורו שנוא ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך. ומנן אתה לומר שאין אהבה זו אלא לשון תלמודי, ראה מה כתיב אחיורי וכו'. הרי בהראי ולימוד החורה הרי קיום כמצות ואהבת את ה' אלקיך.

ועי' בשע"ת לרבינו יונה שער רביעי אות ט"ז על מי שייש בידו עין של חליל השם שלא יתכפר עונו ביסורים כראי' בר"ה (יח.) אם יתכפר עין בית עליו בכותב ובמנחה — בכותב ובמנחה אין מתכפר אבל מתכפר בכותב חורה. ואע"פ שהיה עין בית עליו מחליל מצות קדשים כדכתיב בעין אשר ירע כי מקללים להם בניו. והנה החורה רפואה לכל מכה מחלה מאר על כן כתיב מרפא לשון עץ חיים.

ולפמשי"כ דע"י לימוד החורה מניעים לירי תשובה מאהבה שדורותיו נעשית לו כוכיות רבדי מוכנים היטב דהרי גם עין דחליל השם נעשה לו כוכיה והעין נתכפר לגמרי ונעשה כמצוה. וכ"כ המג"ח במצוה שס"ד דהא דתשובה לחור אינה מועילה בחמורות היינו תשובה מידאה דא"י תשובה גמורה אבל תשובה מאהבה דדורות נעשו לו כוכיות מחי את לחמורות דכין דנעשין כוכיות א"כ למפיץ ה"ל מצות. וכוה ס"ל הגאון ר' יצחק אלחנן בהקדמה לספר נהל יצחק. (והק בחשובה מידאה דדורות נעשו לו כשגנות

## אורות ימי הרמב"ם

קפ"ד

ג"כ פרט וחלק בחפצא תשובה והוא תלמוד חורה. וכיאר הדבר הוא דהרי תכלית התשובה היא התקרבות למקום וכמאמר הכתוב ושבת עד ה' אלקיך ועי' התשובה נעשה קרוב ומדובק לשכינה ודבר זה נקיים כמלאו ע"י לימוד דע"י ת"ת נעשה קרוב ומדובק לשכינה ממש וכדאי' באבות (פ"ג מ"ו) דאפי' אחד שעוסק בחורה שכינה עמו. עכח"ד מרן הגרא"ק.

והדברים באמת מפורשים ברמב"ם בפ"ג מה"ל תשובה ה"ז דגדולה תשובה שמקובלת את האדם לשכינה וכו' אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרודק ותועבה הוים הוא אהוב ונחמד קרוב ורדי. וכ"כ שם בה"ז דאמש היה מוכרל מה' אלקי ישראל שנוא עונוחיתם היו מכרילים ביניכם וכו' אלקיכם הוים הוא מדובק בשכינה שנוא. ואמם הדבקים בה' אלקיכם. (ועי' בתמיד (לב:) דכל העוסק בחורה כלילה שכינה כנגד עיי"ש.)

ומשי"כ הגרא"א קוטל דת"ת הרי פוטי בחפצא דתשובה כ"מ כספרי כפר' האינו עה"פ יעורף כמטור לקחי אין לקחי אלא דברי חורה וכו' ואומר בהושע פי"ד קחו עמכם דברים ושורבו אל ה' ואין דברים אלא דברי חורה שנוא, את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלים. ולכאורה תמה דהרי קרא דקחו עמכם דברים ושורבו אל ה' בתשובה הוא דכתיב ואינו שייכות ה"ל לקיחת דברי חורה למצות תשובה. ועי"כ מביאר בהגרא"א ולימוד החורה הרי פוטי נוסף בחפצא דתשובה משום דע"י נעשה קרוב ומדובק בשכינה ממש.

והצדדי ירדי דה"ת הנכבד מה"ה יוסף ענגיל שליט"א ממש"כ כ"ס ש"ם משמאל מהגאון מטוכטשור כפר' האינו דכאותם עונות שקשה תשובתם שאינה מועילה להם תשובה דמ"מ מכפין ע"י חורה כי הא דאינה מועילה להם תשובה הוא משום דאסגי מסאבותא כ"כ לעילא ער שאין כח בתשובה לרחות החטא. וכל זה כשבאין לדחות החטא אבל ר"ת שאין דוחין החטא אלא מעלין ומגבדין את האדם ודחות החטא מאל ר"ת שאין דוחין החטא שנפסקה לחיוביהו שפיר דמועילים ומועילים עיי"ש בדבריו הנחמדים. וכבר כתב בזה"ק ולא אחדכי כי נש לעלמין אלא במלין דאורייתא.

ועי' בכרכות (טז.) למה נסמכו אהלים לחמלים דכתיב כפר' חוקת כנחלים נטיו כגונת עלי נהר כאהלים נטע וכו' לומר לך מה נחלים מעלין את האדם משמאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מפי חובה לכף זכות. ופירשי"י אהלים — בתי מדרשות, ומביאר דכתי מדרשות ה"ה כמקוה לטהר את ישראל מכל טומאותם. וכ"מ במדרש שיר השיירים פ"א שד"ת נמשל למים

החטא עדיין קיים (וכמש"כ רש"י ביומא פנא) דהוי כבע"מ שנתרפא שמקצת שמו עליו) איכא ר' חילוקי כפורה ועל חיי"כ ומיתות כ"ד אין לו כפורה גמורה ע"י תשובה ובע"י יסורים לכפר ועל חילול השם כולן תולין ומיתה ממוקדת כדאי' ביומא פנא) עיי"ש).

וע"י בערכין (טו.) מה תקנתם של מספרי לשון הרע, אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנא' מרפא לשון עץ חיים. ובע"י שם מפרש שהרי עפ"י רוב הוא חוטא ומחטיא את הרבים — למי שמקבלו ממנו — לכן אין לו תקנה אלא בתורה. ולפמש"כ רש"י ביומא פנא) והרמב"ם בפיה"מ שם דמחטיא את הרבים הוא בכלל חילול השם שפיר דתקנתו בלימוד התורה וכמש"כ רבינו יונה דחשיב כתשובה מאהבה.

ואולי זוהי כונת הספרי כפר' האיניו עה"כ כשעזרים עלי דשא מה שעזרים הללו באים על חטאות ומכפרים כן דברי תורה מכפרים על עבירות. ואולי י"ל כביאור דבריו דכמו דשעזרים מכפרים על כל החטאים לרבות גם חיי"כ ומיתות כ"ד ועון שיש בו חילול השם כמש"כ הלח"מ בשית הרמב"ם בפ"א מהל' תשובה ה"ג דק' בזה"ל איכא ר' חילוקי כפורה אבל בזמן שיהיה"ק קיים שעדי המשחלת מכפר על הקלות והחמורות כשעשה תשובה א"ה דגם דברי תורה מכפרים על כל העבירות גם על החמורות וגם על עון שיי"כ חילול השם דחשובה דת"ת הוי תשובה מאהבה.

וע"י כירושלמי כמכות (פ"ב ה"ו) שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו א"ל חטאים תרדוף רעה. שאלו לנבואה א"ל נפש החוטאת היא מות. שאלו לקוב"ה אמר להן יעשה תשובה ויתכפר לו. וע"י בפסיקתא דר"י שמאמר זה הובא בנוסח אחר והוסיף שתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר. והענין אחד מבני הישיבה כיון דע"כ איירי בחטא דאיכא עליו חיוב מיתה דבלא"ה לא היתה הנבואה מחייבת לו מיתה שוב אך זה מהני תשובה דבחיי"כ ומיתות כ"ד תשובה ויה"כ תולין ויסורין הבאין עליו גומרין לו את הכפרה. ולפמש"כ י"ל ככונת הירושלמי דיעשה תשובה מאהבה ויתכפר לו ריבון דודונות נעשו לו כזכות שוב מהני גם לחמורות. ולפמש"כ יש מקום לאוקמי כאופן שילמוד תורה דכח"ג חשיבא תשובה מאהבה.

וב"ה שו"מ כדברינו בס' נפש החיים מהגר"ח מולוויץ כפרק ל"א שכתב דעסק התורה הוי כפרה על כל העונות של נפש החוטאת כמאמנם כמנחות (ק.) שכל העוסק בתורה א"צ לא עולה וכו'. ובשמות רבה פל"ח

איתא דברים אני מבקש שנא' קחו עמכם דברים ושוב אל ה' ואני מוחל על כל עונותיכם ואין דברים אלא דברי תורה. וכת"ר"א איתא ראש שעבר עבירות הרבה וקנטו עליו מיתה וחזר ועשה תשובה וקורא תורה נביאים וכתובים ושנה משה מדרש הלכות ואגדות וכו' אפי' נגודו עליו מאה גזירות הקב"ה מעבירין ממנו כי עיקר התשובה השלימה האמיתית שהיא אהבה היא רק ע"י עסק התורה כראוי וכמ"ש השיבנו אבינו לתורתך וכו' והחזינו בתשובה שלמה לפניך עכ"ל הגר"ח. ות"ל שהנחני בדרך הישר והטוב ללכת בעקבות מאורי עולם ז"ל.

וכשהצטני הדברים זה כבר זמן כביר לפני הגאון המובהק מוה"ר"ר נחמן רוב לונדינסקי זצ"ל אמר דלפמש"כ מבוארים היטב דברי הרמב"ם בפ"י מהל' תשובה ה"ה שכתב רכל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כרי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ולכאורה תמוה שהרמב"ם בהל' תשובה כיאר הלכה זו בפירוט דלומר לשמה הוא מאהבה ושל"ש הוא מיראה ובפ"ג מהל' ת"ת ה"ה ששם עיקר מקומו של הלכות ת"ת כתב כסתמא דלעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה ובין של"ש שמתוך של"ש בא לשמה ולא ביאר כלל מצלת הלומר לשמה.

ואמר הגאון מוהר"ר לונדינסקי ליישב דבהל' ת"ת הביא הרמב"ם הלכה זו כסתמא משום דס"ל דאיכא קיום במצות ת"ת גם כשלומד של"ש אולם בהל' תשובה הרי איירי הרמב"ם בגדר דת"ת הוי פוט וקיום במצות תשובה ושפיר דהרגיש דק בתורה לשמה איכא גוד דתשובה מאהבה שהודונות נעשו לו כזכות אבל בתורה של"ש נהי נמי דאיכא קיום במצות ת"ת מ"מ איכא חסרון בקיום של תשובה והודונות נעשו לו כשגגות. ולפ"י מיושב היטב הא דהרמב"ם מביא דין מהל' ת"ת בין הלכות תשובה ולפמש"כ הוי ת"ת קיום במצות תשובה ושוב הורה לנו הרמב"ם איך להגיע לירי תשובה מאהבה ע"י ת"ת.

וע"י במאירי ביומא פנא) דעל החמורות תשובה תולה עד שיבא יוד"כ — כלומר שתכלית התשובה נמצאת בו ובכ"מ ה"ה שהתשובה הגמורה מכפרת בכל עת שאין הפרוד ננעל בפני התשובה אלא שסתם הרבים שהיא נמצאת שלמה יותר בזמן הזה משאר הזמנים. וע"י במאירי כחיבר התשובה

כתב

אורות ימי הרחמים

להתחרות ומכאן המצות חשובה הלוי ברעמו ובעינו ואינה מצוה חיונית ואשמעין הרמב"ם דכשיעשה תשובה (שלא נחוייב בה) חייב להתחרות ודחויב הוא הודוי ולא התשובה. וכ"כ המג"ח במצוה שס"ד בשיטת הרמב"ם. ועי' בקור"ס מהמבי"ט שם מש"כ כזה. ומכאן דנו במשי"כ בכוחות הליל חשובה דהמצוה היא שישוּב החוטא ויתודה ומכאן דגם תשובה היא מצוה. ועי' מה"כ כפי"ב אברהם יצחק קוק זצ"ל משי"כ כזה. ועי' לקמן בס"י מ"ה שהארכתי בה בעזה"ה עיי"ש.

וכבר העיר בשי"ח בית יצחק ביו"ד ח"ב בס"י קס"ח על דאין מברכין על מצות תשובה להשיטות דהוי מ"ע דמה"ת. ואלי י"ל דהרי עיקר התשובה נתיקמה בלבד כמה שמתחרות על חטאיו (ועי' בקורושו (מט): שמא הורה תשובה "בלב" (וכבר כתב הב"ח בס"י ח"ב ח"כ על דאין מברכין על דברים שבלב ולהכי אין מברכין על ביטול חמץ. ועי' בחש"י הגורע"א בס"י ל' משי"כ כזה. ועי' בסו"ט. ככתובות אין דאמאי אין ובה מברכת על ספירתה הא כתיב וספירה. ולפי"ד י"ל לפמשי"כ הגו"כ מהדו"ת באה"ע בס"י קכ"ג דא"ע ספירה כפה רק ששתשיעור שיד הימים הללו יהיו נקיים. ועי' בפמ"ש בס"י קצ"ה שהבא"ן כן מהמ"ם בר כרון והרדב"ז. וכ"כ הרמב"ן בפ"י אמר וכס' האשכול ח"א בס"י מ"ד. וכס' שא"י ח"ב בס"י ד' הארכתי בה בעזה"ה. ולפי"ד אם סגי בספירה בלב שפיר ואין ובה מברכת דהוי אין מברכין על דברים שבלב כנ"ל.

והעירוי ח"א ד"ל לפמשי"כ בחש"י הרשב"א ח"א בס"י י"ח דאין מברכין על מצוה שאינה הלוי, כולה ביד העושה מפני שאפשר שלא יתמצה בו חכרי ונמצא מצוה מתבטל כגון מתנות עניים ונתינת צדקה וכו"ב. (ועי' בחומס' בתר"מ בס"י צ"ז שהעיר דרברי הרשב"א סותרים למשי"כ הרא"ש בכחכות (ו). עיי"ש). ולפי"ד י"ל דה"ה במצות תשובה דיש מקום לחוש שאולי השי"ח לא יקבל תשובתו וישוּב המצוה א"ח כולה ביד העושה. אולם לענ"ד יש לרין על דבריו דאם כאמת עושה תשובה כהלה ומתחרט על חטאיו בלב גמור בודאי שהקב"ה אשר ירו פשוטה לקבל שבס' יקבל תשובתו ול"ד לצדקה דיתכן שהעני לא יקבל ואם העני אינו מקבל ליכא שום קיום במצוה צדקה.

ועי' בבית יצחק שם דאין מברכין על מצוה הבאה ע"י עבירה דלהכי אין מברכין על לאו היתכן לעשה כהשבת גזילה וכדאי' ברשב"א שם. ועי' באהורחם בכרכת המצות שער ג' עיי"ש ואכמ"ל יותר.

L

אורות ימי הרחמים

כתב

דמכאן דעיקר הכפרה נהיה ע"י תשובה שלמה גם בחמורות ויה"כ ויסורים ומיתה אנם אלא גורמים שמעוררים אותו עד שיגיע ליי תשובה שלמה וכשהעבירה חמורה טפי צרי' התעוררות יותר חזקה אבל אין יוד"כ ויסורים ומיתה תכלית כפרה כפני עצמם. ועי' במאורי ברי"ה (טז): דככל השנה אין להתעוררות מצוי' כ"כ כמו בעש"ת. וכ"כ המאורי ביכמות (קף). עיי"ש. ועי' בס' יערות דכ"ח ח"א דרד"ש א' משי"כ כזה.

ואלי כן היא גם שיטת הרמב"ם שהביא הלקה דכפרת יוד"כ כהל' תשובה ולא כהל' יוד"כ. ואלי ס"ל דאין יוד"כ אלא האמצעי המביא ליי תשובה שלמה אבל עיקר הכפרה נהיה ע"י תשובה ושפיר דהמקום הראוי להלכה זו הוא בהל' תשובה. ועי' ברמב"ם כפ"כ מהל' תשובה ה"ז דיוה"כ הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתחרות ביה"כ. הרי דכתב דיוה"כ הוי זמן הממאים לתשובה אבל לא כתב דהוי המכפר עצמו.

ולפי"ד אולי יש מקום להסביר שיטת המג"ח והגרי"א ולפי"ד המאירי נמצא דאם נתעורר האדם לעשות תשובה שלמה כלי הגורמים והאמצעים של יוד"כ ויסורים ומיתה וא"ת ל' התעוררות עצמית לשוב אל ה' שפיר דמהני תשובתו גם על החמורות דכ"כ עיקר הכפרה נהיה ע"י תשובה. ולפי"ד שפיר דכתב המג"ח והגרי"א דתשובה מאוהבה מוכפרת גם על החמורות לרבות גם חלול השם דהרי כתב המאירי ביומא (פו). דתשובה מאוהבה היא כשהאדם מתעורר לתשובה בלי שום גורם או אמצעי (כיוה"כ ויסורים ומיתה) וכיון דא"ת כ' התעוררות עצמית הרי הוי תשובה שלמה ומכפרת גם על החמורות.

וכתוצנה (ח) אחת כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלן לו מיד. וכתב החת"ם דאירי בעש"ק שכר שפיר דה"ל ופלי' דר' ישמאל ביומא (פו) דאמר תשובה חולה ויה"כ מכפר. לפי שיטת המאירי אין שום הכרח לומר דפליגי דכתוצנה איירי במתחרט ועשה תשובה גמורה אף דל"ה ל' התעוררות יוד"כ וא"ת ל' התעוררות עצמית וכתב"ג תשובה מכפרת על ל"ה גם בלא יוד"כ דלשיטת המאירי עיקר המכפר ככ"מ הוי התשובה ויה"כ אינו אלא גורם ואמצעי להגיע ליי תשובה גמורה.

ובעיקר שיטת הרמב"ן שבריש דבריו דקרא דכי המצוה הזאת אמצות תשובה קאי ושוב תשובה היא מ"ע מה"ת. שיטתו היא ולא כשיטת הרמב"ם כפי"א מהל' תשובה ה"א שכתב "דכשיעשה תשובה" וישוּב מחטאו חייב